

LUNDS
UNIVERSITET

Socialhögskolan

**Självbestämmande kontra
barnets bästa inom lagen för stöd och
service till vissa funktionshindrade**

Rasmus Rosdahl
Christian Pupp

Kandidatuppsats (SOPB63)

HT 2022

Antal ord: 1486

Handledare: Anders Östnäs

Abstract

In 1994, a new law called “Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade” or abbreviated as LSS was admitted by the Swedish government, the law was aimed to increase the social rights of people with certain disabilities. The aim of this study was to explore how these rights were understood and implemented by supportive assistants working with children. The two main aspects we looked into were, best interest of the child and the right to self determination. The study also aimed to create a better understanding towards the supportive assistants' reasoning when choosing one over the other. To achieve this we took a qualitative approach by using semi-structured interviews targeted towards working supportive assistants with six participating respondents. By doing this we got material constructed by the ones who are in direct contact with those entitled to LSS and therefore also responsible for enabling their social rights. In this study we found that there is no clear distinction between when the child's right to self determination or the best interest of the child should be the main course of action other than when the child's health may be at risk. When this was the case we discovered that the supportive assistants felt a responsibility to intervene to secure that the best interest of the child is looked after. In situations when this wasn't the case we found that the supportive assistants had to make individual decisions based on the situation at hand. Although we found that there is a general consent among supportive assistants that these decisions should be directed towards improving the child's life experience. Key words: self-determination, autonomy, best interest of the child, room for action.

Förord

Först och främst vill vi tacka vår handledare för att ha bidragit med ett gott stöd under studien, samt de personer som har ställt upp på att bli intervjuade.

Innehållsförteckning

Inledning	4
1.1 Problemformulering	4
1.2 Syfte	7
1.3 Frågeställningar	7
2. Begreppsförklaring och bakgrund	8
2.1 Begreppsförklaring	8
2.1.1 Självbestämmanderätt	8
2.1.2 Barnets bästa	8
2.1.3 Stödassistent	9
2.1.4 Funktionsvariation	10
2.2 Bakgrund	11
2.2.1 LSS-insatser för barn	11
2.2.2 Barn och ungas rätt till delaktighet inom LSS	11
3. Kunskapsläget	13
3.1 Barn inom LSS	13
3.2 Självbestämmanderätt inom LSS	14
3.3 Värdera barnets mognadsgrad	15
3.4 Barnens inflytande inom LSS	16
3.5 Kunskapssökning	18
3.6 Sammanfattning	18
4. Teoretiska utgångspunkter	19
4.1 Makt och hjälp	19
4.2 Handlingsteori	21
4.2.1 Handlingsutrymme	21
4.2.2 Bemötandets etik	22
5. Metod	24
5.1 Metodologiska överväganden	24
5.2 Förståelse	25
5.3 Urval och undersökningspopulation	25
5.4 Genomförande	27
5.5 Bearbetning och analys	28
5.6 Metodens tillförlitlighet	28
5.7 Forskningsetiska överväganden	29
6. Empiri och analys	32
6.1 Förståelse kring barnets bästa	32
6.2 Självbestämmanderätt	34
6.3 Val av handling	37

6.4 Tillvägagångssätt	40
7. Avslutande diskussion	43
7.1 Resultat	43
7.2 Diskussion	43
7.3 Vidare forskning	44

Inledning

1.1 Problemformulering

I oktober 2018 släppte SVT:s Uppdrag Granskning ett program där de hade granskat svenska barn- och ungdomsboenden inom verksamheter som arbetar under lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS). I deras granskning fick man en insyn till några av de svagaste i samhället, som inte själva kan berätta vad som sker bakom stängda dörrar. Vad som framgick var att det råder missförhållanden och vanvård på många svenska LSS-boenden (Sundström, Hanson & Lindahl 2020). I tidskriften dagens etc skriver Harald Strand och Eva Borgström i en debattartikel efter uppdrag gransknings undersökning att LSS behöver en rad åtgärder för att höja kvaliteten och kompetensen. Att arbeta med barn som är funktionsvarierade ställer krav på personalens personliga mognad, kunskap inom funktionsvariationer och kunskap inom LSS. Strand och Borgström menar att bland personalen inom LSS brister många när det kommer till dessa krav. De hävdar även att personal i för hög utsträckning även lämnas för vind och våg samtidigt som de har ett stort ansvar. Helheten av dessa problem gör det otryggt för barnen som tar stöd via LSS (Harald strand & Eva Borgström 2018).

År 1994 ersatte lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade den föregående omsorgslagen. Avsikten med LSS var att stärka denna grupps rättigheter genom att öka personkretsen och i högre utsträckning kunna ge rätt till de som är särskilt behövande att kunna erhålla samma människovärde, trots sin funktionsvariation. Lagen riktar sig enligt 1 kap 1§ till:

1. Personer som har en utvecklingsstörning, autism eller autismliknande tillstånd
 2. Personer med betydande och bestående begåvningsmässigt funktionshinder efter hjärnskada i vuxen ålder föranledd av yttre våld eller kroppslig sjukdom
 3. Andra varaktiga fysiska eller psykiska funktionshinder som uppenbart inte beror på normalt åldrande, om de är stora och förorsakar betydande svårigheter i den dagliga livsföringen och därmed leder till ett omfattande behov av stöd eller service (1993:387).
- Socialstyrelsen publicerade den 07/04-22 en sammanställning som redovisade antalet personer med insatser baserade på LSS. År 2021 var det sammanlagt 117 100 personer som i genomsnitt hade 1.5 insatser per person. I denna undersökning såg de även en generell uppåtgående trend bland antalet personer som fick insatser via LSS och bara jämfört med 2020 hade antalet ökat med 900 personer (Socialstyrelsen 2022, s.1).

Begreppet funktionsvariation är ett relativt nytt begrepp som ersätter det äldre begreppet handikapp. Handikapp är ett begrepp som enligt Carina Lenard (2020) blev stigmatiserat genom åren och behövde bytas ut. Anledningen till att det behövdes en förändring var till stor del på grund av att det fanns de som klassades som handikappade som inte kände igen sig i de konnotationer som följer begreppet. Det behövdes ett begrepp som visar på att ens funktion är annorlunda men inte nödvändigtvis sämre, därav etablerades funktionsvariation. Under begreppet funktionsvariation finns begreppen funktionsnedsättning och funktionshinder som åsyftar de personer vars funktionsvariation medföljer en nedsättning eller hinder av olika slag (Lenard 2020)

För människor som lever med en funktionsvariation i form av utvecklingsstörning, autism eller autismliknande tillstånd finns det lagrum som berättigar dem stöd och service för att kunna leva med goda levnadsvillkor (1993:387). Stödet och servicen ska "vara grundad på respekt för den enskildes självbestämmanderätt och integritet", enligt 6§ i lag (1993:387). För LSS-verksamheter som arbetar med barn finns det lagrum som särskilt riktar sig åt dem, vilket är att barnets bästa ska särskilt beaktas i arbetet enligt 6a§ i lag (1993:387). Vidare, i första kapitlet 5§ i LSS står det att lagen ska främja jämlikhet i levnadsvillkor och att möjlighet ska ges för personer inom lagrummets första paragraf att få delta i samhället i så stor utsträckning som möjligt. Dessa personer ska även ges möjlighet att i så stor utsträckning som möjligt att de ska få leva som andra (1993:387).

Problematiken vi kan se utifrån dessa paragrafer är att det kan uppstå situationer där barnets bästa konkurrerar med självbestämmanderätten. De som behöver hantera denna situation och som direkt bistår stödet via LSS till de funktionsvarierade barnen är stödassistenter. För att kunna hantera konflikten mellan självbestämmanderätten och barnets bästa krävs det att man som stödassistent har en förståelse för begreppen.

I en undersökning från 2021 genomförd av Vaucher, Cudre-Mauroux och Genevieve Pierart utforskades självbestämmande kring personer med funktionsvariation. Målet med undersökningen var att skapa en bredare förståelse både kring hur personerna själva förstod innebörden av begreppet självbestämmande samt hur personerna faktiskt själva fick bestämma över sina liv. De fann att inte alla hade en klar bild av vad uttrycket faktiskt betydde men efter att detta klargjordes kunde de berätta om och ge exempel kring när/hur de

själva bestämde över sina liv. Personerna som deltog i undersökningen berättar att de anser att självbestämmande bland annat är att själva få göra val, stora som små efter deras egna värderingar och önskemål. Andra svar kunde vara i form av att ifrågasätta sig själv när en gjort misstag samt att få uttrycka sina åsikter och att vara sann mot sig själv (Vaucher, C., Cudré-Mauroux, A. & Piérart 2021 s.125-126).

Vad barnets bästa innebär finns det olika tolkningar kring. Vad som bedöms som barnets bästa kan ske ur den vuxnes perspektiv, vilket innebär att den vuxna bestämmer det bästa åt barnet med bakgrund av de kunskaper man har om barnet. Barnets bästa kan också innebära att man ser på barnet som en egen social aktör där barnet får skapa sitt eget perspektiv på vad som är bäst för hen. Bland svenska myndigheter strävar man efter att bedöma vad som är barnets bästa utifrån barnets egna perspektiv. Att genomföra barnets bästa utifrån barnets eget perspektiv kan dock innebära vissa svårigheter och idag är den sektorn som arbetar med barn med funktionsvariationer särskild svag på att arbeta utifrån barnets egna perspektiv (Kristina Engwall et al 2019, s.1028).

För en stödassistent som arbetar med ett barn som tar emot LSS-insatser är det inte alltid fullt möjligt att respektera att barnet själv ska få bestämma samtidigt som barnets bästa beaktas. Det uppstår situationer där barnet som är berättigad stöd från LSS önskar val som är svårt att argumentera för är barnets bästa. Exempelvis ifall barnet bestämmer sig för att inte vilja äta, har ett självskadebeteende eller göra socialt oacceptabla handlingar. Problematiken hamnar hos stödassistenterna som i sitt handlingsutrymme har ett ansvar att hantera dilemmat. Vad som är intressant för oss är att utforska hur stödassistenter hanterar och resonerar kring balansen mellan de LSS berättigade barnens självbestämmanderätt och barnets bästa.

1.2 Syfte

Vårt syfte med denna studie är att undersöka hur stödassistenter inom LSS förstår begreppen självbestämmanderätt och barnets bästa. Utöver detta vill vi även skapa en bättre förståelse kring hur stödassistenter värderar och väger självbestämmanderätten gentemot barnets bästa när de två principerna konkurrerar.

1.3 Frågeställningar

Vad är stödassistenters uppfattning om barnets bästa samt självbestämmanderätt inom LSS?

Hur arbetar stödassistenter så att både självbestämmanderätten och barnets bästa respekteras?

Hur ser stödassistenter på sitt handlingsutrymme när självbestämmanderätten och barnets bästa krockar?

Hur resonerar stödassistenter kring situationer där man behöver välja att arbeta efter barnets bästa kontra självbestämmanderätten?

2. Begreppsförklaring och bakgrund

2.1 Begreppsförklaring

Vi kommer i detta kapitel att presentera några huvudsakliga begrepp som vi kommer använda som byggstenar i denna uppsatsen. De valda begreppen är de som vi anser som mest relevanta för att skapa en förståelse kring vårt valda uppsatsämne.

2.1.1 Självbestämmanderätt

Susanne Larsson (2021) menar att eftersom många personer med en intellektuell funktionsvariation har svårt att förstå abstrakt information och förutse konsekvenser så har de även svårt att förstå sin rätt till självbestämmande (Susanne Larsson 2021, s. 15-16). Med självbestämmande åsyftar man till skillnad från delaktighet och inflytande att man själv har makten att bestämma över sig själv. Till exempel att man har makten att bestämma vad man vill äta, lyssna på, ha på sig, eller göra för aktivitet. Begreppen delaktighet och inflytandes innebörd är att man själv inte har makten att avgöra men att man ska ha möjlighet till att påverka (Susanne Larsson 2021, s. 19).

Personalen som arbetar med dessa personer som får stöd av LSS är de som har makten i relation till sina brukare, eftersom brukarna står i beroendeställning till personalen, skriver Larsson. För att kunna ge brukarna sin rätt till självbestämmande måste de lämna över makten till dem, vilket inte är det enklaste. Personalen har ofta svårt i praktiken att kunna respektera självbestämmanderätten hos varje individuell person. Hur personalen ger rätten till självbestämmande till sina brukare brukar ske genom att de har en kollektiv bild över hur brukargruppen vanligtvis och troligen vill besluta över frågor i sitt liv. Det leder till att brukarna faktiskt inte får bestämma själva. Det lämnar även utrymme för att fördomar såsom att brukarna har ett stort omvårdnadsbehov, är orkeslösa och är sköra som styr besluten i deras vardag. På så vis missar personalen enkelt intentionen med LSS att brukarna ska individuellt bestämma själva och att stödet i större utsträckning blir att personalen bestämmer utifrån ett mer grupporienterat tankesätt (Susanne Larsson 2021, s. 202-204).

2.1.2 Barnets bästa

Barnombudsmannen skriver att vad som är barnets bästa är inte entydigt och har inte ett allmängiltigt svar. Att komma fram till vad som är barnets bästa kräver sina utredningar och

att man prövar den aktuella åtgärden och undersöker dess konsekvenser för barnet i fråga (Barnombudsmannen 2018, s.1).

Barnets bästa är en rättighet som innehåller tre dimensioner, det är en rättighet, en princip och ett tillvägagångssätt. Att det är en rättighet innebär att barnet har rätt att få sitt bästa prövat i alla åtgärder och beslut som rör barnet. Att barnets bästa är en princip innebär att eftersom det kan finnas olika tolkningar på vad som är bäst för barnet ska man använda den tolkning som verkningsfullt tillgodoser det som är bäst för barnet. Att det är ett tillvägagångssätt innebär att det beslut som rör barnet ska föregås av utredning och bedömning av de konsekvenser respektive beslut genererar för barnet. Man ska som beslutsfattare även kunna motivera varför beslutet var det bästa för barnet och hur man har vägt barnets bästa gentemot andra intressen (Barnombudsmannen 2018, s.2).

För att kunna uppnå barnets bästa så behövs det sålunda att man analyserar konsekvenserna och utreder hela situation. Inför vissa situationer är det enklare att komma fram till vad som är barnets bästa medan det i andra situationer är desto svårare. Ett exempel på en situation där det är svårt att fastställa vad som är barnets bästa är när en intressekonflikt uppstår. En sådan situation kan vara när en åtgärd säkerställer ett barns bästa samtidigt som det gör det sämre för ett annat barn. Eller när en artikel i barnkonventionen står emot en annan, exempelvis när ett barns uttryckande av sin önskan försätter hen i fara (barnombudsmannen 2018, s.7-8).

Kristina Engwall m.fl skriver att när man talar om barnets bästa i Sverige så är syftet att man ska förstå barnets bästa utifrån barnets perspektiv på vad som är barnets bästa. Det innebär att ge barnet statusen att det är ett subjekt och en egen social aktör i sitt egna liv. Barnets bästa ska alltså vara det som är bäst för barnet utifrån barnets egna perspektiv, snarare än vad de vuxna anser är det bästa för barnet (Kristina Engwall et al 2019, s.1028).

2.1.3 Stödassistent

Inom LSS finns en rad olika insatser och med dessa ett flertal olika yrkestitlar. För de som arbetar inom daglig verksamhet eller motsvarande besitter man utan utbildning yrkestiteln stödbiträde. För de som har en antingen gymnasial yrkesutbildning eller högre utbildning inom området förändras titeln och heter då stödassistent. De två yrkesgrupperna arbetar dock efter samma lagrum och mot samma mål. För de som arbetar inom LSS men inte på en daglig verksamhet utan i hemmet eller med fritidsaktiviteter finns titeln ledsagare och personlig

assistent, de två yrkestitlarnas arbetsuppgifter är väldigt liknande och likt stödbiträde och stödassistent så arbetar de för att främja jämlikhet i levnadsvillkor (Region örebro Län).

2.1.4 Funktionsvariation

Språket förändras över tid och det finns det massvis av exempel på. Det tillkommer nya ord och ord försvinner. En anledning till varför ord ersätts är för att vissa ord har en värdeladdning som har skapats av ett samhälle men i takt med att samhället förändras passar ordet med en viss värdeladdning inte in längre. Ett exempel på detta fenomen är att n-boll blivit till chokladdboll skriver Mattias Modéen (2021) i ST-Tidningen. Samma sak är det med ordet handikapp. Det ordet har en värdeladdning som inte passar in på synen de människor som förr beskrevs som handikappade. Ordet handikapp har idag ersatts med tre andra ord vars betydelse går in i varandra men fortfarande åsyftar olika saker (Modéen 2021).

I vårdhandboken skriver Carina Lenard (2020) att ordet handikapp har delvis ersatts av ordet funktionsvariation, vilket innebär ett ens psykiska, fysiska och kognitiva förmågor varierar från normen. Nästa ord som också har ersatt ordet handikapp är funktionsnedsättning. Funktionsnedsättning definieras som en nedsättning av de fysiska, psykiska och kognitiva funktionsförmågorna. En funktionsvariation kan innebära en funktionsnedsättning men behöver inte nödvändningsvis åsyfta till det. Exempel på funktionsnedsättning kan vara allt från ryggmärksskada till autism. Det tredje ordet som har ersatt ordet handikapp är funktionshinder som definieras som en begränsning till följd av en funktionsnedsättning i personens relation till sin omgivning. Exempel på sådana begränsningar är att man har svårt att klara sig själv på arbetsplatsen, i sociala relationer, på kulturella- och fritidsaktiviteter, på sin utbildning och så vidare, på grund av att bristande tillgänglighet (Lenard 2020).

I vår undersökning kommer vi att använda oss ordet funktionsvariation när vi skriver om de barn som är berättigade LSS-stöd och som stödassistenterna arbetar med. Vi är medvetna om att troligen så har många av de barn som lever med LSS-stöd även en funktionsnedsättning eller ett funktionshinder. Men eftersom vi inte vet att det är så med säkerhet och att funktionsvariation i viss mån fungerar som ett paraplybegrepp ovanför de andra begreppen så anser vi att funktionsvariation är det begrepp som fungerar bäst.

2.2 Bakgrund

I bakgrunden kommer vi presentera några viktiga moment som lett fram till att området idag ser ut som det gör. Vi har här inte haft möjlighet att presentera allt utan valt ut tre huvudsakliga områden som påverkat miljön som vi undersöker.

2.2.1 LSS-insatser för barn

1993 gick lagen om stöd och service för vissa funktionshindrade igenom (1993:387). Detta innebar att funktionsvarierade fick en starkare position inom det svenska välfärdssystemet. LSS ska garantera för de människor som täcks av lagen att kunna leva med goda livsvillkor och i så hög utsträckning som möjligt ha möjlighet att kunna leva som andra (Pontus Wallin et al 2021, s.247). Exempel på insatser som man kan ha rätt till inom LSS är bland annat personlig assistans (9§ 2p. LSS), vilket är ett personligt utformat stöd till brukaren så att hen kan få hjälp med att exempelvis klä på sig, laga mat och personlig hygien. En annan insats man som brukare kan ha rätt till är ledsagarservice (9§ 3p. LSS), som innebär att brukaren ska få stöd till att delta i samhällslivet och ha kontakt med andra människor. Att bo i en bostad med särskild service för barn och unga (9§ 8p. LSS) är också en insats man kan ha rätt till. Den insatsen innebär att man får bo i en varaktig uppväxtmiljö utanför föräldrahemmet eftersom barnets stödbehov är för stort för att föräldrarna ska kunna utföra det. Likt bostad med särskild service för barn och unga så kan man ha rätt till korttidsvistelse (9§ 6p. LSS), skillnaden mellan de två insatserna är att om man är berättigad korttidsvistelse så bor man enbart på det boendet periodvist och inte ständigt (Socialstyrelsen 2020, s.59 & 64).

2.2.2 Barn och ungas rätt till delaktighet inom LSS

Barnet ska i största möjliga utsträckning ges inflytande och medbestämmande över insatser som ges enligt LSS, och verksamheten barnet tar stöd av ska vara grundad på respekt för barnets självbestämmanderätt (6 § LSS). Det är dock ingen skyldighet för barnet att uttrycka sin åsikt utan det är en rättighet som de ska kunna välja att utnyttja. För att barnet ska kunna uttrycka sina åsikter är rätten till information av stor betydelse. Därför är det de vuxnas ansvar att tillhandahålla information så att barnet kan vara delaktig och göra ett informerat val. Det finns inte någon nedre åldersgräns för när ett barn har rätt till att vara med och bestämma (Socialstyrelsen 2020, s.30).

Anledningen till att ett barn ska komma till tals är givetvis för att det är en mänsklig rättighet, men också för att det är utvecklande för dem. Barn som ges möjlighet att vara delaktiga i beslut som påverkar dem själva leder till att de får kontroll över sina liv vilket i sin tur leder till att de blir motiverade och intresserade i sitt vardagliga liv. På så vis utvecklas även barnet genom att deras kompetens höjs och deras välmående ökas. Vuxna brukar även ha ett mer långsiktigt perspektiv än barn och vad som bedöms som problematiska situationer kan skilja mellan vuxna och barn. Därför behöver barns perspektiv höras för att kunna förstå vilka behov varje individuellt barn har. (Socialstyrelsen 2020, s.30-31).

3. Kunskapsläget

Vi kommer här att lägga fram den tidigare forskning som vi finner mest relevant för vårt ämne. Vi har valt att lägga upp det i olika teman där vi inom varje tema kommer sträva efter att skapa en neutral bild av forskningsläget. De teman vi valt att utgå ifrån är följande: barn inom LSS, självbestämmanderätt inom LSS, värdera barnets mognadsgrad och barnets inflytande inom LSS. Barnets bästa är ett tema som vi inte gett ett eget kapitel då vi anser att det genomsyrar alla de andra teman. Vi kommer även redogöra för hur vi hittat den information vi valt att ta med. Vi kommer avsluta med en sammanfattning kring den kunskap vi lagt fram.

3.1 Barn inom LSS

Pontus Wallin med flera skriver att de barn som är berättigade till stöd av LSS ofta har svårigheter med sociala interaktioner till följd av exempelvis kommunikationssvårigheter och språknedsättningar. Ytterligare svårigheter dessa barn har kan även vara att de har svårt för förändringar, att vara flexibla och att de bara bryr sig om vissa intressen (Pontus Wallin et al 2021, s.248). Fortsatt skriver författarna, för att kunna ge ett gott stöd till barnen är det av stor vikt att verksamhet är strukturerad på så vis så att det finns en hög grad av förutsägbarhet för barnen. Eftersom dessa barn ofta har svårt att på egen hand skapa en välfungerande vardag så behöver det finnas rutiner kring allt ifrån vilken mat man äter till vilken aktivitet man gör, oavsett ifall barnet har bett om det eller ej. För till skillnad från vuxna som tar emot stöd via LSS så har de professionella på verksamheterna som arbetar med dessa barn ett ansvar för barnens uppväxt. Precis som det är för alla vuxna så har de vuxna som får stöd via LSS en hög grad av frihet, medan barn som får stöd via LSS har jämförelsevis en lägre grad av frihet såsom alla barn har. Även om de professionella inte ska uppfostra barnen som i denna kontext innebär att man försöker ge dem vissa värderingar såsom många vårdnadshavare gör mer eller mindre medvetet, så ska de professionella se till att barnen växer upp under säkra och goda levnadsvillkor. Detta innebär att de behöver balansera barnens rätt till frihet och självbestämmanderätt mot deras rätt till att växa upp under goda levnadsvillkor (Pontus Wallin et al 2021, s.253-254).

I en observationsstudie genomförd av Sandra Dowling med flera iakttag de PAs (stödassistenters) handlande i vardagliga aktiviteter genomförda med sina brukare. De fann att brukarna i relativt stor utsträckning hade ett stort personligt handlingsutrymme där de själva kunde välja vad de ville göra och vilka beslut som initialt fattades. De fann dock att stödassistenterna la sig i efter att det första beslutet fattats av brukarna och försökte i vissa fall ändra beslutet. Vanligast var dock att stödassistenterna samtalade med brukarna om valet de gjort, om det var ett dåligt eller felaktigt val av brukarna berättades detta för dem. Stödassistenterna gjorde detta i hopp om att stärka individernas förmågor att genomföra korrekta och långvarigt hållbara val i vardagen. De fann dock att detta inte alltid var resultatet, att komma med en direkt feedback till brukarna var bara i vissa situationer hjälpsamt. Samtidigt som detta fann de att i andra situationer kunde det leda till sänkt självförtroende hos brukarna och även till sänkt känsla av självbestämmande. Vad som avgjorde ifall det påverkade brukarna positivt eller negativt kunde de inte helt klargöra men en påverkande faktor var relationen mellan stödassistenten och brukaren. En bra relation kunde medföra att även om det inte var brukaren själv som fattade det slutgiltiga beslutet kunde det anses som självbestämmande för brukaren då hen väljer att lägga sin tillit hos stödassistenten (Dowling et al. 2019 s.1064-1065).

3.2 Självbestämmanderätt inom LSS

Claudia Salceanu och Lucia Lacatus skriver i sin avhandling *Social Skills, Autonomy and Communication in Children with Autism* att självbestämmande hos barn med autism eller autismliknande symptom är viktigt genom livets alla faser. Ett barn som i tidig ålder får vara med och bestämma i sin vardag utvecklas inom flera olika områden till exempel, emotionellt, kognitivt och socialt. Genom att få vara med och bestämma och själv göra vardagliga uppgifter utvecklas barnets autonomi. Barn som inte får möjlighet att utveckla sin autonomi kan senare i livet också ha svårare att genomföra diverse uppgifter och i mindre utsträckning uttrycka sin vilja (Salceanu & Lacatus 2022 s.447). Enligt Salceanu & Lacatus har barn som har svårare att kommunicera på grund av en funktionsvariation även ytterligare svårare att föra sin vilja och har lägre möjlighet till att framföra sina åsikter och därmed mindre självbestämmanderätt. Fortsatt menar de att i fall likt detta har personerna som befinner sig i barnets närhet en skyldighet att se till så det finns alternativa kommunikationsmöjligheter så att barnet kan få sin vilja hörd (ibid s.451).

Martin Block med flera skriver att det är viktigt att skilja på sann självbestämmanderätt och självbestämmanderätt inom vissa ramar. Självbestämmanderätt är att helt fritt kunna besluta om både vad och hur en vill göra något. Till exempel, att bara få bestämma över att en vill träna är inte tillräckligt utan en måste få bestämma hur de ska få träna. Reglerat självbestämmande kan leda till frustration hos individen särskilt om den lider av en funktionsvariation. Den reglerade självbestämmanderätten är vanligt förekommande inom behandlingshem då det kan förekomma begränsade resurser kring att genomföra en aktivitet eller ett begränsat utbud på behandlingshemmet (Block, M. et al 2022 s.53).

I en undersökning genomförd av Emily Salt och Andrew Jahoda 2020 jämfördes i vilken utsträckning ungdomar med och utan en funktionsvariation själva styrde över sin vardag. I deras undersökning deltog det 49 ungdomar i åldern 16-19 år och besluten som undersöktes var allt ifrån vardagliga beslut som hur dags de ska lägga sig till större beslut kring till exempel fritidsaktiviteter. De fann att personer med en funktionsvariation inte i samma utsträckning själva fatta beslut. Den största skillnaden de fann var kring vardagsbesluten och mindre aktiviteter där det fanns en signifikant skillnad i beslut gällande bland annat pengahantering, laga mat och till vilken utsträckning de själva fick färdas utan vuxen uppsyn. I undersökningen framkom ingen betydande skillnad när de jämförde till vilken grad som ungdomarna utförde aktiviteter på fritiden. De fann dock att svaren kring varför de inte utförde aktiviteterna varierade mellan grupperna. Ungdomarna med en funktionsvariation angav i större utsträckning att de inte fick göra vissa aktiviteter medan de utan oftare angav att de inte ville (Salt & Jahoda 2020 s.1323-1324).

3.3 Värdera barnets mognadsgrad

Lotta Westerhäll skriver att i barnkonventionen finns det två synsätt på barn och barnets bästa som behöver vägas mot varandra. Barn ska ses ur ett kompetensorienterat synsätt, vilket innebär att de kan ses som ett subjekt snarare än som ett objekt som är sammankopplat med sina vårdnadshavare. På samma gång i barnkonventionen är det en utgångspunkt att barn har rätt till att åtnjuta skydd mot faror som barn är särskilt sårbara för. I den utgångspunkten begränsas barnens autonomi och ger uttryck för det behovsorienterade synsättet (Westerhäll 2016, s.95).

Fortsatt menar Westerhäll att det kompetensorienterade synsättet och det behovsorienterade synsättet inte är helt förenliga med varandra och det krävs att de samspelar när man bedömer barnets bästa. Det grundläggande är att man inte enbart ska fråga efter barnets åsikter utan de ska även beaktas. Men till vilken grad deras åsikter ska tillmätas betydelse beror på deras ålder och mognad, vilket i sin tur säger något om deras förmågor. Eftersom barnen har rätt till liv och utveckling så kan man inte fullständigt se på dem som fria agenter som får bestämma allt själva. Det är de vuxnas ansvar att de inte själva utsätter sig för fara. Därför behöver man värdera barnets förmåga att förstå de situationer det befinner sig i för att det själv ska kunna fatta beslut utan att komma till skada. Desto större barnets förmåga är desto mer ska barnets åsikter beaktas (Westerhäll 2016, s.96).

Slutligen skriver Westerhäll att värdera ett barns mognadsgrad är inte helt okomplicerat. I Sverige finns det för de flesta beslut som rör barn och deras hälsa ingen exakt åldersgräns när de får bestämma själva eller inte. Hur pass moget barnet är måste avgöras i varje enskild situation. För att avgöra det behöver man först undersöka till vilken grad barnet kan ta till sig relevant information och förstå konsekvenserna av beslutet. Sedan behöver man även bedöma vilken situation barnet är i för att kunna avgöra ifall barnet har förmågorna till att bestämma själv. Om det är en allvarlig och svår situation där deras liv och hälsa står på spel ställer man högre krav på deras förmågor till att kunna förstå situationen de är i och konsekvenserna som kommer av den (Westerhäll 2016, s. 104-105).

3.4 Barnens inflytande inom LSS

Lill Hultman med flera skriver att till vilken grad de barn som lever med stöd och service genom LSS får vara med och ha inflytande över sitt liv är vagt och tvetydigt. På grund av att det finns en diskrepans mellan olika policier, normer och lagar ute bland verksamheterna som arbetar med dessa barn så har barnen satts i en underordnad position (Lill Hultman et al 2019, s.45). Anledningen till detta menar Anita Franklin och Patricia Sloper kan förklaras genom olika faktorer. Till att börja med finns det naturliga svårigheter att komma till tals för de funktionsvarierade barn som till följd av sin funktionsvariation har en språknedsättning. Även för de barn som inte har en direkt språknedsättning så är det fortfarande så att många av dessa barn kan ha svårt med att kommunicera på ett sätt som gör det tydligt vad deras önskan är. För dessa barn finns det verktyg och metoder för att kunna underlätta kommunikation, men sådan kommunikation är dock i högre utsträckning osäker jämfört med kommunikationen

som sker med barn utan denna problematik (Franklin & Sloper 2006, s.737-738). I en studie genomförd i Saudiarabien undersöktes och jämfördes föräldrars åsikt kring sina barns rätt till självbestämmande. De jämförde två olika grupper, den ena med barn med en funktionsvariation och den andra med barn utan. I sin studie fann de att föräldrarnas åsikt kring barnens rätt till självbestämmande var lika hög i de båda populationerna (Alrabiah 2021 s.4).

Kristina Engwall m.fl skriver att barn som är berättigade LSS-stöd och har en språknedsättning är särskilt sårbara när det kommer till att bli exempelvis försummade, utsatta för övergrepp och försatta i andra farliga situationer. Ofta är anledningen till det att de blir exkluderade och ej tas på allvar på grund av sin språknedsättning (Kristina Engwall et al 2019, s.1033)

Fortsättningsvis, har det även gått att påvisa enligt Lill Hultman (2019) att barn som är berättigade stöd från LSS har litet inflytande trots att de har kommunicerat sina åsikter tydligt och blivit lyssnade på. Det förklaras genom att många av de professionella som har hand om barnen inte ser på barnen som trovärdiga individer som de har tilltro till. Om det funktionsvarierade barnet har någon form av funktionsnedsättning så sjunker tilltron till barnet att kunna vara med och bestämma över sig själv. Desto mer omfattande de eventuella funktionsnedsättningarna är desto mer minskar tilltron till barnet. Barnets ålder spelar också in när det gäller i vilken utsträckning de professionella har tilltro till barnets önskning. Desto äldre barnet är desto mer tilltro har den professionella till hen (Lill Hultman et al 2019, s.45).

Engwall m.fl fortsätter med att fylla i att hindrena för att ge dessa barnen inflytande orsakas alltså inte helt och hållet av barnens funktionsvariation. Utan synen de professionella har på den grupp som dessa barn är motarbetar barnens möjligheter till att komma till tals. Det finns flertalet exempel på där barn med en funktionsvariation där en språknedsättning råder inte har fått tillgång till hjälpmedel för att kunna kommunicera. De professionella arbetar generellt sett inte tillräckligt för att stärka barnen och förenkla deras möjlighet till att kommunicera. Förklaringen till det bristande förtroendet hos de professionella som arbetar inom LSS är att normer där man underskattar brukarna förmåga till att kunna uttrycka sig har konstruerats (Kristina Engwall et al 2019, s. 1033).

3.5 Kunskapssökning

För att hitta den tidigare kunskapen som finns på området har vi använt oss av många olika tillvägagångssätt. Det primära vi gjort är att leta vetenskapliga artiklar via lubsearch som är en databas för forskningsartiklar med mera. I sökandet på lubsearch har vi använt oss av olika konstellationer av sökord som, barnets bästa, självbestämmanderätt, makt och hjälp, autonomi, barnperspektiv, vuxenperspektiv, barnkonventionen och LSS. Vi har även använt oss av de engelska motsvarigheterna till dessa orden. Vidare för att hitta information till uppsatsen har vi fått tips av vår handledare och letat efter originalkällor som vi funnit i andra arbeten på området.

3.6 Sammanfattning

För att sammanfatta, barn som lever med stöd från LSS har ett generellt behov av att leva efter rutiner och ha en stark struktur runt omkring sig. Eftersom barnen har svårt att förutsäga konsekvenser och förstå sociala interaktioner så är det ofta nödvändigt att de får ett relativt stort stöd. För barnen är det dock viktigt att kunna få bestämma själva eftersom det är deras rättighet samtidigt som de också utvecklas emotionellt, kognitivt och socialt.

Stödassistenterna bör utforma stödet så att brukarna får ett så stort handlingsutrymme som möjligt. Vad man kan se ute på verksamheterna som arbetar med dessa brukare är att det sker försök till att i praktiken få barnen att bestämma själv. Det sker dock inskränkningar på barnens rätt till att bestämma vilket kan bero på stödassistenters låga tilltro till barnens förmågor, barnens funktionsnedsättningar och att riktlinjerna till hur man bör hantera barnens självbestämmanderätt sällan är konkret.

Vi kunde ej hitta särskilt omfattande forskning kring stödassistenter och deras upplevelser av att arbeta inom LSS. Vi har sökt efter stödassistenters syn på barnets bästa och självbestämmanderätt men ej funnit någonting. Inte heller har vi hittat någon större mängd kunskap kring hur barnets bästa och självbestämmanderätt kan konkurrera och samspela.

4. Teoretiska utgångspunkter

I detta kapitel kommer vi ta upp två olika teoretiska grunder som är relevanta för vårt arbete. Vi kommer först att skriva om maktteori inom hjälpande yrken. För att förstå sammanhanget stödassistenter arbetar inom är det av stor betydelse att förstå hur maktrelationen mellan brukare och professionell fungerar. Vidare kommer vi skriva om handlingsteori, och även utifrån handlingsteori skriva om handlingsutrymme och etik. Vi vill med handlingsteori ha en grund för att förstå varför man som individ, och utifrån vårt arbete som stödassistent väljer att handla på ett vis och samtidigt väljer bort vissa handlingar. Dessa teoretiska utgångspunkter kommer genomsyra hela vårt arbete och bidra med en grund för att förstå all data och material vi får ta del av.

4.1 Makt och hjälp

Greta Marie Skau (2018) redogör för hur professionella inom hjälpande yrken direkt hamnar i en maktrelation till den person som de hjälper (Skau 2018, s.14). Makten som den professionella har vilar på en ekonomisk, juridisk, kulturell och ideologisk grund (Skau 2018, s.56). Viktigt att ha med sig som utgångspunkt poängterar Skau är att makt varken är positivt eller negativt laddat. Makten är ett i sig värdeneutralt begrepp som förklarar det skeende som möjliggör att man som individ kan få sin vilja igenom (Skau 2018, s.32). Som professionell kan man sedan antingen använda den makten genom att handla så att det blir antingen uppbyggande eller nedbrytande för den som tar emot hjälpen (Skau 2018, s.14).

Rent professionsetiskt menar Skau att agera i det bästa intresse för den som tar emot hjälpen är själva kärnan för sitt yrkesutövande som professionell inom hjälpande yrken, och något som för de flesta professionella är den givna ambitionen med sitt arbete. Därför bör makten den professionella har leda till något positivt för de flesta. Men att bruka makt trots goda avsikter är inte alltid helt enkelt (ibid). Som professionell behöver man ha förståelse och kunskap kring hur makt och hjälp är sammanflätade. Annars riskerar man utföra övergrepp och vidare skapa ett missförtroende för den professionella och den hjälp man får, enligt Skau (Skau 2018, s.56). Ett exempel Skau lyfter på övergrepp är att man som professionell ger hjälp genom sin expertis men att man inte tar hänsyn till stödandvändarens önskan eller att man ej informerar stödandvändaren. Exempelvis om en läkare med avsikten att göra sin patient frisk ger medicin till patienten fastän patienten ej har blivit tillfrågad eller uttryckt att hen är skeptiskt till medicinen (Skau 2018, s.33). Även om den ej samtycka hjälpåtgärden skulle ge

goda resultat så skadar det förtroendet för hjälpen och den professionella. Tvång och maktövergrepp är något som provocerar och inte sällan utvecklar personen som tar emot hjälpen strategier för att motsätta sig makten och hjälpen som hen får erfar. Exempel på sådana strategier kan vara att man vägrar fortsatt medicin eller behandlingsprogram, trots hur gynnsam dessa hjälpåtgärder är (Skau 2018, s.58).

Fortsättningsvis förklarar Margaretha Järvinen makt som något som från början kommer ifrån begreppet pastoralmakt som härstammar ifrån när kyrkan var dominant i samhället och bestämde vilken kunskap som förmedlades. I dagens samhälle menar hon dock att pastoralmaktens nya skepnad är professionsutövning men att dess funktion till viss grad förblir densamma, att kontrollera och hjälpa människor. Denna typ av maktutövning framstår idag som positiv och produktiv makt just för att den finns till för att hjälpa individer. Detta medför dock också att klientgruppen som utsätts för maktutövandet har svårare att avvisa det då det anses som något positivt. Järvinen skriver att några av de viktigaste verktygen som finns inom pastoralmakten är kategoriseringar och registreringar som klienterna utsätts för. Det är genom journaler och rapporter med mera som klienten bildas och skapas som hjälpbehövande individ och därmed skapas den professionelle som personen som kan erbjuda denna hjälp (Järvinen 2013 s.285-286).

“Systemet skapar klienten” är ett begrepp om Järvinen också nämner som viktigt inom maktteori. Hon menar att systemet ligger som grund istället för klienterna och beroende på hur klienterna blir placerade arbetas det sedan efter fasta rutiner. Om det kommer en klient som inte passar den existerande klientbilden inom en organisation kan detta medföra en inadekvat behandling av klienten då de rutiner och handlingsätt som finns inte passar. Detta kan i sin tur medföra att den professionella antingen inte ger hjälp eller förvränger och tvingar in klienten så hen passar in i den “vanliga” klientgruppen vilket hon menar är negativ maktutövning (Järvinen 2013 s. 294-296).

Att vara en professionell hjälpare sätter alltså den professionella i ett dilemma kring hur man ska bruka sin makt på ett sätt som respekterar individens integritet och självbestämmande samtidigt som det ska hjälpa individen. Makt är i sig själv värdenetralt men kan trots goda avsikter till att hjälpa användas så att personen som tar emot hjälp blir utsatt för övergrepp. För att kunna ge hjälp som är fördelaktig för klienten krävs att den professionella förstår de

kontextuella förutsättningarna som råder och förstår vad konsekvenserna av vad maktutövandet i sig kan leda till för klienten.

4.2 Handlingsteori

Hans Berglind skriver om handlingsteori och dess innebörd, om hur den professionelles agerande i situationer kan se ut och om hur klienten påverkas. För att förstå handlingsteori finns det ett flertal olika viktiga infallsvinklar som måste behandlas. När det kommer till den professionellas roll i en viss situation menar Berglind att handlandet kan benämnas och nästan förklaras med att X leder till Y. Den professionella agerar (X) för att uppnå målet (Y), detta kallas för orsakssamband. Berglind säger dock att det sällan är så lätt som att X leder till Y då det finns nära till oändligt många andra faktorer som måste räknas in (Berglind 1995 s.16-18).

Berglind nämner en rad olika faktorer som måste beaktas när en utgår ifrån en handlingsteoretisk grund. En gemensam faktor för dessa är den professionella och dess synsätt på sina klienter. En professionell som enbart ser orsakssamband kommer att finna en viss lösning samtidigt som ett annat perspektiv på problematiken kommer fram till något helt annat. Vidare menar Berglind att det inte finns något rakt svar kring hur en ska tänka och agera. Hans framläggning av handlingsteori är mer dynamiskt lagd och handlar om att konstant reflektera över situationerna och sitt handlande efter de premisser som finns (Berglind 1995 s.153-155). Vidare ska vi skriva om handlingsutrymme och etik inom bemötande i hjälpande yrken. Både handlingsutrymme och etik är två saker som är högst relevant när det kommer till att reflektera över sitt handlande.

4.2.1 Handlingsutrymme

Handlingsutrymme innebär vilka möjligheter man har till att agera. Som professionell inom socialt arbete finns det alltid en frihet till att agera hur man vill inom vissa ramar (Svensson, Johnsson & Laanemets 2021, s.17). Handlingsutrymmet bestäms delvis av de organisatoriska förutsättningarna man som anställd arbetar under. Beroende på vilka traditioner, rutiner, lagar och kultur som råder inom organisationen så sätts ett handlingsutrymme efter det (Svensson, Johnsson & Laanemets 2021, s.61). Som professionell gäller det därför att skapa sig en förståelse för den organisation som man arbetar inom för att på bästa sätt nyttja sitt

handlingsutrymme. Denna förståelse är väldigt viktig då det hela tiden är den professionella som representerar organisationen och är dess ansikte i möte med klienter (Svensson, Johnsson & Laanemets 2021, s. 55).

Vilket handlingsutrymme man har och vilka handlingar man väljer att utföra bestäms även av vem den professionella är. Den kunskap och de värderingar som den professionella har kommer avgöra hur man uppfattar sitt handlingsutrymme, samt styra vilka handlingar man väljer att utföra inom det handlingsutrymmet. Den professionella påverkas dessutom av den person man ska hjälpa. Eftersom det är oundvikligt att man som människa mer eller mindre medvetet framträder på ett visst sätt beroende på vem det är man möter och uppfattningen man har om den personen. I samspelet med klienten och hur man knyter an med den personen kommer vissa handlingar kännas bättre respektive sämre. Svensson et al hänvisar till sociologen Randall Collins (2004) som menade "att det inte är aktören som skapar situationen, det är situationen som skapar aktören" (Svensson, Johnsson & Laanemets 2021, s. 64-65). Handlingsutrymmet och vilka handlingar man väljer att utföra bestäms alltså delvis av de ramar som sätts organisatoriskt och delvis av vem den individuella professionella är ihop med interagerandet med varje individuell klient.

Handlingsutrymmet som den professionella besitter avgörs som sagt även av organisationens förutsättningar. Dessa förutsättningar grundar sig i både administrativa beslut och i rutiner som finns inom organisationen. Som professionell gäller det därför att skapa sig en förståelse för den organisation som man arbetar inom för att på bästa sätt nyttja sitt handlingsutrymme. Denna förståelse är väldigt viktig då det hela tiden är den professionella som representerar organisationen och är dess ansikte i möte med klienter (Svensson, Johnsson & Laanemets 2021, s. 55).

4.2.2 Bemötandets etik

Blenberger (2013) skriver om etik inom bemötandet för personer som arbetar med hjälpande yrken såsom omsorg, vård och socialt arbete. I yrken inom dessa branscher är bemötandet centralt. Bemötandets etik kan förstås utifrån hur en person värderas genom bemötandet, exempelvis "Bör alla personer värderas lika i bemötandet i ett professionellt sammanhang, utifrån idén om alla människors lika värde?" (Blenberger 2013, s.16). Eller kan det förstås utifrån en persons avsikter. Bemötandets etik kan också avse att klargöra den etiska

innebörden i bemötandet sett som en handling, vilket även vi kommer göra. När man analyserar etiken i bemötandet på så vis handlar det inte enbart om vilken värdering som man bör uttrycka i bemötandet, utan även vilka normer och etiska värden som har lett fram till bemötandet. Dessutom handlar analyserandet och värderandet av bemötandet att ta hänsyn till vilka konsekvenser handlandet genererar. Med den förståelsen av bemötandets etik så övergår bemötandets etik till handlingsetik som är mer intressant för den problematik vi ska undersöka (Blennberger 2013, s.16).

Fortsättningsvis skriver Blennberger för att kunna ge ett gott bemötande till människor så är det väsentligt att man har kompetens till att situationsanpassa och samspela med den människa man möter. Kraven på att situationsanpassa sätts inte minst på prov när man har långvariga kontakter med de personer man hjälper. Med långvariga kontakter uppstår det vanligen konflikter eller andra utmaningar som gör att man riskerar att förlora den professionella integriteten (Blennberger 2013, s.122). Vidare menar Blennberger att man behöver reflektera över olika aspekter när man ska utföra goda handlingar och ett gott bemötande. Man bör ha med sig, enligt Blennberger, att grunda hjälpen på respekt för stödandarens rätt till frihet och självbestämmande samt att man har en jämlik och rättvis hållning till stödandaren och hans situation (Blennberger 2013, s.93-94). Sedan är det viktigt att man reflekterar kring ifall ett bemötande och en handling är rätt relaterade till en situation eller om den är rätt i sig (Blennberger 2013, s.91).

5. Metod

I kommande kapitel kommer vi presentera vår valda metod, vår förförståelse kring ämnet, hur vi genomfört vårt urval och vilken tillförlitlighet metoden har. Vi kommer även redogöra för forskningsetiska överväganden.

5.1 Metodologiska överväganden

Vi har till vår uppsats valt att använda oss av kvalitativ metod genom att intervjua sex stödassistenter. Kvalitativ metod möjliggör för oss att i större utsträckning ta del av människors resonemang, uppfattningar och motivation vilket vi är ute efter (Ahrne & Svensson 2022, s.9). Problematiken vi ska undersöka är komplex i den mån att man inte kan nå några entydiga och konkreta svar. Vi vill belysa hur stödassistenter upplever och resonerar kring barnets bästa och självbestämmanderätt och dynamiken dem emellan, vilket troligtvis kommer innebära att svaren vi får innehåller nyanser. Därför är den metod som är tillämplig för oss utifrån vårt syfte och frågeställningar kvalitativ metod (ibid).

Datainsamlingen kommer ske genom semistrukturerade intervjuer med yrkesverksamma stödassistenter som arbetar med barn inom LSS. En semistrukturerad intervju ska vara flexibel med vissa generella teman baserade på syftet med studien (Bryman 2018 s.563). Detta gjorde vi genom att först formulera fyra teman till vår intervjuguide som vi sedan fyllde på med frågor kring. Eftersom vi i viss mån antar att det uppstår situationer där självbestämmanderätten och barnets bästa strider mot varandra så formulerade vi vår intervjuguide på så vis att den förutsätter det antagandet. Men eftersom vi inte med absolut säkerhet kan fastslå att alla stödassistenter upplever att sådana situationer uppstår, så skrev vi ett annat tema med andra frågor som kunde ersätta de två teman som förutsätter att man upplever att det uppstår situationer där självbestämmanderätten och barnets bästa strider mot varandra. De frågor som kunde ersätta två av de ursprungliga temana och dess frågor, rörde arbetssätt för att undvika situationer där självbestämmanderätten och barnets bästa krockar och hur man skulle möta potentiella situationer där de krockar. Totalt hade vi fjorton frågor till vår intervjuguide. Frågorna var utformade på så vis så att intervjupersonerna har möjlighet till att fördjupa sina resonemang och förklara nyanserna i dem. Vi lämnade även utrymme för att kunna ställa följdfrågor. Att genomföra datainsamlingen på detta sätt ger oss tillgång till information till vårt syfte och våra frågeställningar på ett enkelt och relevant sätt jämfört med andra datainsamlingsmetoder.

Journalanteckningar och dagboksanteckningar är datainsamlingsmetoder som i teorin också skulle kunna fungera. Med dessa metoder tror vi skulle göra det avsevärt svårare att få tillgång till relevant information. Att få tillgång till data genom sådana insamlingsmetoder som passar sig väl till våra syften och frågeställningar vet vi inte vart vi skulle kunna hitta

5.2 Förförståelse

Vi båda hade en uppfattning och egna reflektioner kring det som vi ville undersöka eftersom vi tidigare har arbetat som stödassistenter inom LSS med barn. Vi har upplevt att det är vanligt förekommande med situationer där man känner sig osäker på vad som är bäst för barnet och om huruvida det är lämpligt för barnet att bestämma själv eller ej. Eftersom vi själva trots våra erfarenheter har känt oss förvirrade och osäkra kring sådana här dilemman så tyckte vi att det var ett intressant ämne. Vi är dock medvetna om att de förkunskaper och erfarenheter vi har kan sätta gränser för vad vi kan göra i vår studie. Svensson och Ahrne skriver att de föreställningar man går in med i en studie kommer att styra in en i vissa beslut. Vi har försökt medvetandegöra detta i så stor utsträckning som möjligt för att kunna undvika att vår studie blir alltför påverkad av våra subjektiva erfarenheter. Samtidigt har vi försökt använda vår förförståelse som en styrka till vår studie, exempelvis använde vi oss av vår förförståelse när vi skulle formulera vår intervjuguide. Kunskap är inte heller något som är statiskt och oföränderlig och samtidigt som vi har fått ta del av ny information har vi utmanat vår egen förståelser (Svensson & Ahrne 2015 s.39).

5.3 Urval och undersökningspopulation

När det kommer till att söka personer att intervjua till vår undersökning har vi en viss fördel då vi båda har arbetat inom verksamheter som arbetar efter LSS bestämmelser. Vi har därför genom våra yrkesliv kunnat samla på oss många kontakter som vi nu kan kontakta för att få tag i personer till våra intervjuer. Ulla Eriksson-Zetterquist och Göran Ahrne skriver om hur valet av intervjupersoner kan påverka reliabiliteten av undersökningen. De menar att urvalet ska ske i två steg. Det första är att hitta organisationer som verkar lämpliga (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2015 s.40).

För att ta reda på vilken/vilka organisation(er) som en ska vända sig till måste det först beslutas om undersökningen ska rikta sig till enbart en organisation eller flera. Detta beslut

får göras efter vilken forskningsproblematik en har valt (Svensson & Ahrne 2015 s.22). Då vi har valt att generellt undersöka stödassistenter i relation till två ställningstaganden så kommer vi att vända oss till flera organisationer. Genom att undersöka olika organisationer menar Svensson och Ahrne att en kan få en ökad säkerhet i sin studie. Vid valet av organisationer menar de att en antingen bör vända sig till organisationer som skiljer sig men är inom samma område. Genom att göra detta så kan undersökningen redogöra för ifall miljöerna skapar olika resultat och därmed få en större variation. Det andra alternativet är att vända sig till så lika organisationer som möjligt. Genom att göra detta så kan undersökningens säkerhet ökar om de resultat som produceras stämmer överens (Svensson & Ahrne 2015 s.22).

Efter valet av organisation kan vi sedan gå vidare till att välja personer som ska delta i undersökningen. För att kunna komma i kontakt med personerna är det nödvändigt att ha ett samarbete med någon ansvarig inom organisationen för att få tillgång till listor på anställda eller dylikt som sedan kan intervjuas. Optimalt är att få listor på alla inom organisationen för att sedan slumpmässigt kunna genomföra intervjuer. Om man får givna intervjupersoner av de ansvariga inom organisationen är det viktigt att tänka på att ens urval kan ha blivit manipulerat av de ansvariga på så vis att de valt personer som de anser lämpliga för att förmedla en positiv bild av deras organisation (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2015 s.40). Därför har vi valt att få en lista på de personer som arbetar som stödassistenter på organisationerna och slumpmässigt valt ut några som har gått med på att ställa upp på intervju. Vissa av de anställda valde vi bort på förhand innan vi gjorde ett slumpmässigt urval eftersom vi har en personlig relation till dem.

När det kommer till hur stort vårt urval kommer att vara så har vårt minimikrav varit sex personer. Här är vi lite begränsade av tidsaspekten på uppgiften. Enligt Ulla Eriksson-Zetterquist och Göran Ahrne är sex intervjuer ett minimum för att enskilda intervjuer inte ska ha för stor påverkan på det slutgiltiga resultatet och för att undersökningen säkerhet ska vara tillräcklig (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2015 s.42).

Totalt genomförde vi 6 stycken intervjuer varav fyra av dem skedde ansikte mot ansikte och de sista två via det digitala verktyget Zoom. När man intervjuar via zoom finns det vissa nackdelar som man undviker när man intervjuar i verkligheten (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2015 s.61). Exakt vad skillnaden mellan intervjuer via zoom och intervju i verkligheten är svårt att exakt precisera. Det är tänkbart att de respektive intervjuformerna passar olika

personer olika väl. Vissa kanske blir mer utförliga och känner sig mer bekväma när man utför intervjun i verkligheten, medan det för andra kanske är tvärtom. Men det är troligt att man som intervjuare missar vissa saker som till exempel kroppsspråk när man utför intervjun via zoom.

Den första av sex informanter vi valde intervjua kommer vi kalla Johan som är 36 år gammal och har arbetat med barn inom LSS som stödassistent i ca fem år. Nästa informant kallar vi för Leif som är 28 år gammal och har arbetat som stödassistent åt barn i åtta år. Den tredje informanten har vi valt att kalla för Josef och är 55 år. Han arbetar inte inom LSS sedan drygt ett år tillbaka. Tidigare har han arbetat inom LSS med både barn och vuxna i ca 15 år. Följande informant kallar vi för Ludvig, han har arbetat inom LSS med barn i sex år och 25 år gammal. Femte informanten kallar vi för Kalle som också 25 år gammal och har arbetat inom LSS med barn i fem år. Den sista informanten kallar vi för Albin och han har arbetat inom LSS med barn i sex år och är 23 år gammal.

5.4 Genomförande

Inför intervjuerna hade vi formulerat våra fyra teman ihop med de två teman som eventuellt skulle kunna behöva ersätta de två ursprungliga teman som förutsatte att självbestämmanderätten och barnets bästa innebär ett dilemma i praktiken. Utifrån dessa teman skapade vi sedan en intervjuguide som vi förhöll oss till under intervjuerna. Samtidigt var intervjuguiden utformad på så vis att så att det fanns en viss mängd flexibilitet så att informanterna skulle kunna fördjupa sig ytterligare i vissa frågor.

Efter att vi hade kommit i kontakt med intervjupersonerna så bestämde vi tid och plats för intervjun. Vid tidpunkten av intervjuerna berättade vi kort om ämnet vi valt att skriva om, vårt syfte och vad intervjupersonernas roll skulle vara. Vi informerade även om att deras deltagande är ej villkorat och att de kunde besluta vad de ville svara på och om de i efterhand ville att vi inte skulle ta med något. Vi förklarade även att vi kommer strikt följa de fyra forskningsetiska principerna om frivillighet, konfidentialitet, integritet och anonymitet. Sedan frågade vi intervjupersonerna om det var okej ifall vi spelade in intervjun vilket alla godkände till.

Först ställde vi frågor utifrån våra två teman som handlade om deras förståelse av självbestämmanderätt och barnets bästa. Sedan fortsatte vi till de två sista temana som handlade om hur de upplever självbestämmanderätten och barnets bästa krockar respektive hur man hanterar situationer när de gör det. Vi ställde några följdfrågor när vi upplevde att ett behov av det förelåg för att få den information vi efterlyste. Efter vi hade avklarat våra intervjuer så hade vi en relativt stor mängd material som vi sedan kunde transkribera och bearbeta.

5.5 Bearbetning och analys

Vi valde att transkribera våra intervjuer allteftersom de blev färdiga, detta ansåg vi vara en bra tidpunkt att transkribera då intervjuerna låg färskt i minnet. Under tiden vi hade dedikerat till intervjuer och transkriberingar arbetade vi delvis med andra delar av uppsatsen men vi försökte hålla vårt huvudsakliga fokus på intervjuerna. Vår transkribering skedde helt ordagrant då vi även tog med utfyllnadsord. Utfyllnadsorden kommer vi dock inte att ta med i de direkta citaten i kommande kapitel.

Efter att transkriberingen var färdig började vi kodningen, detta genom att vi först tillsammans läste igenom hela transkriberingen för att sedan börja lägga fram teman. Först gjorde vi en kodning som var öppen vilket Jens Rennstam och David Wästerfors (2015) menar att man bör göra eftersom att på så vis minskar risken om att gå miste något som kan vara till hjälp i analysen. Sedan gjorde vi vår kodning mer målinriktad för att kunna få ett mer selektivt material som passar vårt syfte väl (Rennstam & Wästerfors 2015, s.75). Exempelvis hade vi i vår öppna kodningen "barnets bästa" som en kod, för att sedan selektera ut och dela upp kodningarna som hamnade under "barnets bästa genom att ha koderna "förståelse av barnets bästa" och "barnets bästa över självbestämmanderätt". På detta sätt upplever vi att vi blev oerhört bekanta med vårt material och kunde använda oss av det på fördelaktigt sätt.

5.6 Metodens tillförlitlighet

När vi resonerar kring metodens tillförlitlighet så gör vi det först utifrån begreppet generaliserbarhet och sedan begreppen reliabilitet och validitet.

Vi har i denna uppsats intervjuat personer från fyra olika verksamheter, och det görs i syftet att kunna dra mer generella slutsatser utifrån våra frågeställningar än vad vi hade kunnat göra

om vi enbart hade intervjuat från en verksamhet. Att kunna generalisera de resultat som vi producerar ökar trovärdigheten för forskningen (Svensson & Ahrne 2015 s. 34). Vi är dock medvetna om att våra generaliseringsanspråk skulle kunna vara ännu starkare och öka trovärdigheten ytterligare. Vi kan inte med säkerhet fastslå att våra intervjuobjektets resonemang kring våra frågor är allmängiltiga för alla stödassistenter som arbetar med barn inom LSS. För att kunna stärka generaliserbarheten i våra resultat så hade vi kunnat intervjua fler personer med fler olika verksamheter på fler ställen i Sverige (ibid).

När det kommer till reliabilitet så menar Bryman att det är mer aktuellt inom kvantitativa studier. Det finns två typer av reliabilitet, extern reliabilitet som handlar om man kan reproducera studien och nå samma resultat och intern reliabilitet som handlar om hur forskarlaget ska förstå det som de ser och hör (Bryman 2016 s.465). Den interna reliabiliteten ska vi stärka genom att samtala om de begrepp vi använder oss av, hur vi kodar och om ämnet i stort så att vi ständigt har ett samförstånd för vad vi gör. Det är svårare att ha en högre extern reliabilitet inom kvalitativa studier eftersom människors uppfattningar och normer förändras och därför är det svårt att upprepa resultatet med samma undersökning.

5.7 Forskningsetiska överväganden

I alla vetenskapliga studier måste man reflektera kring ifall den studie som genomförs kommer bidra till kunskap och vidare utveckla forskningsområdet. Detta är det så kallade forskningskravet som är en stor del av samhällets utveckling då det bidrar till att samhället fortsätter att fördjupa sin kunskap inom olika områden. Detta ska även vägas mot individskyddskravet. Detta krav innebär att forskningen också måste ta hänsyn till personers rätt till bland annat privatliv, personer som deltar får inte heller utsättas för psykiskt eller fysiskt skada. Även viktigt att tänka på är potentiella tredje parter som kan komma till skada (Vetenskapsrådet 2002 s.5).

Vår studie har som mål att utveckla kunskapen kring verksamma stödassistenter inom LSS förståelse av barnets bästa och barnets rätt till självbestämmande samt hur de tänker kring situationer där de två handlingsprinciperna krockar. Vi kommer därför att intervjua stödassistenter vilket inte räknas som en särskilt utsatt grupp vi kommer dessutom att rikta oss mot deras professionella roll i sammanhanget vilket minskar deras personliga utsatthet. Vi

måste dock vara varsamma så att inte en tredje part, i vårt fall de brukare som stödassistenterna arbetar med kommer till skada. För att klargöra och underlätta vid potentiella konflikter lägger Vetenskapsrådet fram fyra principer som ska följas vid studier. Vetenskapsrådet kallar dessa principer för informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet (Vetenskapsrådet 2002 s.5-6). Det finns dock andra som forskat på området som bland annat Rolf Lind som också har fyra forskningsetiska principer men som han kallar för frivillighets-, konfidentialitets-, integritets- och anonymitetskravet (Lind 2020 s.166-167). Innehållet i kraven är dock detsamma fast uttryck i olika ord. Vetenskapsrådets första princip, informationskravet, innebär att vi som forskare tydligt meddelar de deltagande om deras del i forskningen och vad den innebär. De ska även tydligt få klargjort att deras deltagande är frivilligt och kan avbrytas när som helst. För att detta ska vara möjligt måste de deltagande ha fått ta del av alla väsentliga punkter i forskningen som kan medföra att de inte vill delta (Vetenskapsrådet 2002 s.7). Detta har vi i våra digitala intervjuer gjort genom att förklara innehållet och syftet med vår undersökning. Vi har även tydligt verbalt meddelat att allt sker på frivillig grund och att de kan avsluta intervjun när som helst samt att de inte utan att ange anledning kan välja att inte svara på ställda frågor. I intervjuer som skett på plats har vi haft med oss en samtyckesblankett där motsvarande information som vi gav verbalt i de digitala intervjuerna finns med. Det andra kravet som vetenskapsrådet lägger fram är samtyckeskravet. Detta innefattar att de som deltar samtycker till att de är med i undersökningen och grundar sig i informationskravet. Även de tidigare nämnda premisser kring deras deltagande i undersökningen är en del av samtyckeskravet. Det är även viktigt att personerna som intervjuas inte har en beroendeställning gentemot intervjuaren. (Vetenskapsrådet 2002 s.9-10). I de digitala intervjuerna frågade vi verbalt om samtycke medan i de intervjuer vi gjort på plats innefattas detta i samtyckesblanketten där, som sagt även informationen kring studien finns. Vi har även intervjuat personer som vi inte känner sedan tidigare. Konfidentialitetskravet innebär dels att alla som tar del av etiskt känsligt material bör underteckna en tystnadsplikt kring dessa uppgifter. Det innefattar även att all inhämtad information förvaras säkert och att de redogörs på ett sådant sätt att det inte går att identifiera enskilda personer (Vetenskapsrådet 2002 s.12). Vid övervägande ifall en tystnadsplikt ska användas så sker det en individuell övervägning för varje studie. Vi fann att det inte var behövligt att skriva på en tystnadsplikt då materialet vi behandlar inte är av en etiskt känslig karaktär. Vi ser dock till att följa de andra rekommendationerna, det vill säga att vi behandlar allt material säkert och inte lämnar ut uppgifter kring det. Vi avidentifierar dessutom alla

personer som deltar i vår undersökning. Den sista principen framlagt av Vetenskapsrådet är nyttjandekravet. Detta innebär att insamlade uppgifter inte får ges ut eller användas till annat än vetenskapligt syfte och att uppgifter insamlade kring enskilda inte får användas för att fatta beslut till åtgärder som berör individen i fråga (Vetenskapsrådet 2002 s.14). Vi kommer enbart använda informationen vi samlat in till vår undersökning och inte lämna ut den till obehöriga.

Vår studie har som mål att utveckla kunskapen kring verksamma stödassistenter inom LSS förståelse av barnets bästa och barnets rätt till självbestämmande samt hur de tänker kring situationer där de två handlingsprinciperna krockar. Vi kommer därför att intervjua stödassistenter vilket inte räknas som en särskilt utsatt grupp vi kommer dessutom att rikta oss mot deras professionella roll i sammanhanget vilket minskar deras personliga utsatthet. Vi måste dock vara varsamma så att inte en tredje part, i vårt fall de brukare som stödassistenterna arbetar med kommer till skada.

6. Empiri och analys

Vi kommer nedan att presentera vår inhämtad empiri ifrån våra sex informanter Johan, Leif, Josef, Ludvig, Kalle och Albin. I samband med detta kommer vi även att återkoppla till kunskapsläget och analysera ifall vår empiri stämmer överens med den redan existerande kunskapen som finns. Vi kommer att göra detta i fyra teman. Temana är följande: Förståelse kring barnets bästa, förståelse kring självbestämmanderätt, val av handling och tillvägagångssätt.

6.1 Förståelse kring barnets bästa

Barnets bästa är ett brett begrepp som kan definieras på många olika sätt och det innehåller flera aspekter. FN:s barnkommitté definierar det i två principer:

Att barn har fullt och lika människovärde och alltså inte är mindre värda än vuxna, och att barn är sårbara och behöver särskilt stöd och skydd – för att kunna åtnjuta sitt fulla människovärde. Även inom denna definition finns det mycket tolkningsutrymme men det uppstår även en tydlig riktlinje för hur man ska tänka kring barnets bästa. En av våra informanter, Kalle sa i intervjun i frågan kring barnets bästa att:

Barnet bästa går att se från olika håll beroende på i vilket avseende man jobbar med barn men för mig är det att barnen ska må bra och ha ett bra liv och vardag vart man än befinner sig och vart man än jobbar när man jobbar med barn samt att de ska känna sig säkra med en och att man som vuxen ska finnas där så att deras vardag ska bli lättare.

I detta citat kan man se att informanten också anser att det finns flera ingångsvägar att se på barnets bästa men att de övergripande uppgifterna i arbetet med barn är att underlätta i deras vardag och skapa trygghet. Pontus Wallin et al skriver också kring barnets bästa och att det är viktigt att underlätta i vardagen för barn med funktionsvariationer genom att bland annat skapa rutiner och förutsägbarhet i barnets vardag (Pontus Wallin et al 2021, s.253-254).

Kristina Engwall m.fl skriver att barnets bästa innebär att man ska se barnet som en hel individ och social aktör och att man som vuxen i arbete med barn ska utgå ifrån vad som är bäst för barnet ur barnets perspektiv och inte den vuxnes. Lotta Westerhäll motsätter sig till viss grad vad Wallin med flera skriver då han menar att den vuxne måste anamma barnets rätt

till skydd enligt barnkonventionen vilket kan sätta sig mot barnets autonomi. Vidare skriver han att det grundläggande inom barnets bästa är att man inte bara ska fråga efter barnets åsikter utan även att de ska beaktas. Han menar dock att detta får ske i ett samspel där man som vuxen också måste bedöma barnets förmåga att se och förstå situationen de befinner sig i för att barnet inte ska komma till skada (Westerhäll 2016, s.95-96). I våra intervjuer var det flera som nämnde att barnets bästa inbegriper för den vuxne att främst se till så att barnet är säkert även om detta innebär att man som vuxen sätter sig emot vad barnet själv vill. Albin sa följande efter vi frågat om barnets bästa är viktigt i arbetet med barn:

Jag tänker att det alltid ska vara grunden i arbete med barn och hur man tolkar beror på situationen. Det behöver inte alltid stämma överens med att barnet ska göra det hen vill eller glädjer hen för när man jobbar med barn vet de inte alltid vad som är bäst för de själva. Så det är den svåra balansen, att kunna låta de vara självständiga samtidigt som man själv vet vad det bästa är och ser till deras välmående så de inte kommer till skada.

Albins utsaga motsätter sig till viss grad vad Engwall m.fl skriver om barnets perspektiv och följer mer den ansats som Westerhäll presenterar där det är viktigt att beakta barnets välmående. Att gå emot barnets vilja menar informanten är behövligt i vissa situationer då de inte besitter förmågan att förstå vad som är bäst för dem. Vidare säger Albin att:

När man jobbar med barn så någonstans har man ett ansvar som vuxen sen betyder det inte att man alltid vet bäst själv för det gör man inte.

Detta stöttar till viss grad det Engwall m.fl skriver då det ofta är svårt att veta i vilka situationer som den vuxna helt vet vad som faktiskt är det bästa för barnet.

Johan förklarade också i ett av sina resonemang att det är svårt att veta vad som är bäst för barnet, särskilt eftersom stödassistenterna inom LSS sällan någon större utbildning inom ämnet, han uttryckte det såhär:

Det är ju också så på LSS-boenden att man har akademiskt utbildad personal. Sedan är det inte så att jag bryter mot lagen för det, och inte mina kollegor heller. Men jag

tror inte alltid att jag alla gånger förhåller mig till lagarna och de koncept som de som skrev lagarna tänkte att de skulle bli.

Några av de andra informanterna förklarade också att även om de på arbetsplatsen diskuterar om hur de ska hantera barnen de arbetar med på bästa sätt så är det sällan för dem direkt förankrat i någon lag eller formella riktlinjer. Barnets bästa är något som enligt barnombudsmannen kräver att man reflekterar kring för att kunna få god förståelse om begreppets innebörd (Barnombudsmannen 2018, s.1). Man kan förstå enligt informanternas utsagor att deras kunskap och förståelse av barnets bästa är i viss mån bristande. Vilket ytterligare stärker Engwalls m.fl resonemang att den vuxne faktiskt har svårt att veta vad som är bäst för barnet.

Fortsättningsvis, utifrån Svensson m fl (2021) teori kring handlingsutrymme så kan man se att lagen gällande barnets bästa innebär ett stort tolkningsutrymme vilket i praktiken innebär att det finns ett stort handlingsutrymme när det kommer till att följa barnets bästa som sätts organisatoriskt (Svensson, Johnsson & Laanemets 2021, s.61). På så vis är det möjligt att man har bristande kunskap kring begreppet barnets bästa samtidigt som man inte bryter direkt mot lagen.

Sammanfattningsvis så kan vi konstatera att stödassistenternas anser att barnets bästa och är ett komplext begrepp med vissa generella grundantaganden. Återkommande bland svaren hos våra informanter är att barnen har rätt till en trygg vardag där de kan utvecklas och att detta ansvaret ligger hos den vuxna

6.2 Självbestämmanderätt

Barns rätt till självbestämmande är ett omtalat och svårt ämne. Det blir även ytterligare en dimension när det kommer till barn inom LSS. En generell ståndpunkt som både framstår i den existerande forskningen och i vår empiri är att självbestämmande är viktigt men även svårt. Martin Block med flera skriver att det är viktigt att skilja på sann självbestämmanderätt och självbestämmanderätt inom vissa ramar. Om en brukare enbart får bestämma att hen vill träna men inte hur räknas detta inte som sann självbestämmanderätt då den blir begränsad av utbudet. Vidare menar Block att den begränsade självbestämmanderätten kan leda till frustration hos brukarna och att denna form av självbestämmande är vanligt inom

behandlingshem (Block, M. et al 2022 s.53). I vår empiri framkommer det också att stödassistenterna använder sig av begränsad självbestämmanderätt men att detta anses som något positivt. Ludvig säger följande:

Absolut finns det tillfällen när de bestämmer men ofta är det med tre eller två alternativ inte för många för då blir det för svårt. Får de välja mellan alternativ så de kan känna att de får vara med och bestämma men det är ju utifrån våra alternativ.

Det finns fler liknande citat som menar på att det kan bli för svårt för brukaren att göra omfattande beslut men att det ofta beror på situationen. Kalle säger till exempel:

Jag tycker det beror på vilken aspekt du väljer att titta på. Där finns ju olika situationer där självbestämmande är 100% genomförbara som tex dricka och äta mat eller vad hen vill göra under dagen.

Ett återkommande tema inom självbestämmanderätt som är starkt kopplat till barnets bästa är barnets säkerhet. I ovanstående kapitel nämner vi flera forskare som menar att barnets välmående måste beaktas i alla situationer. Tidigare nämnda Pontus Wallin et al skriver bland annat att barn likt alla andra inom LSS har rätt till en hög grad av frihet men att denna behöver begränsas i större utsträckning då professionella ska se till att barnen växer upp under säkra och goda levnadsvillkor (Pontus Wallin et al 2021, s.253-254). Flera informanter säger i sina intervjuer att de ingriper i situationer där barnets välmående utsätts för fara ifall barnet själv skulle bestämma. Kalle säger:

Vi har sett på många olika situationer där det inte passar att brukaren får bestämma själv. Till exempel i vissa trafiksituationer eller när man är och badar och liknande där det inte fungerar att brukaren bestämmer själv då det kan bli farligt för brukaren. Vi kan inte låta hen simma vart och hur långt hen vill vi måste sätta gränser för att brukaren ska vara säker.

De andra informanterna lyfter precis som Kalle flera andra exempel på hur och när barnen inte har förmågan till att kunna ta säkra och goda beslut. Leif förklarar bland annat barnen på boendet han jobbar på har en sån låg utvecklingsnivå och omfattande svårigheter i förmågan att ta hand om sig själv så att de får bestämma väldigt lite själva. Det är något som Ludvig

också påtalar att om barnet får bestämma själv så kommer det många gånger medfölja svåra konsekvenser. Utifrån ett säkerhetsperspektiv så är det givetvis gynnsamt att man begränsar självbestämmanderätten för undvika negativa konsekvenser. Det kan dock vara värt att ställa dessa informanternas resonemang och uppfattningar om barnen de arbetar med mot Lill Hultmans et al (2019) resonemang. Hultman et al påpekar att det är ofta så att personal som arbetar med barn som tar stöd av LSS enkelt missar att ta barnens önsknings i någon större beaktning. Detta eftersom personalen många gånger konstruerar sina brukare som individer som man ej kan ha lita på kommer ta goda och säkra beslut. Det i sig kan innebära att man underskattar barnens förmåga till att bestämma själv. Därför är det viktigt att man som personal kontinuerligt utmanar sina förutfattade meningar om det funktionsvarierade barn de arbetar med, så att barnet får det självbestämmande som hen har rätt till (Lill Hultman et al 2019, s.45).

För att bygga på Hultmans resonemang så påtalar även Skau (2018) att det är viktigt att som professionell i ett hjälpande yrke att förstå vad makten gör i relationen mellan professionell och brukare (Skau 2018, s.56). När informanterna målar upp en bild att brukare har ett visst antal egenskaper och förmågor och förklarar att barnet kan göra det ena men inte det andra så är det ett uttryck för makten den professionella har över brukaren. Ett exempel på ett sådant uttryck är Leifs utsaga:

För de barnen på boendet jag arbetar på så är det svårt för dom och bestämma själva på grund av deras låga utvecklingsnivå, det blir inte jättemycket som de får bestämma.

Leif har makten att kunna konstruera vilken utvecklingsnivå barnen är på och hur mycket de kan bestämma själva. Att Leif har den makten är inte i sig utifrån Skaus teori om makt något positivt eller negativt (Skau 2018, s.32). Med den makten kan man göra något positivt, vilket exempelvis skulle kunna vara utifrån det säkerhetsperspektiv som flera av informanterna lyfte att man brukar sin makt genom att begränsa deras självbestämmanderätt för att barnen inte ska hamna i vissa farliga situationer. Samtidigt kan maktutövandet leda till något negativt utan att man har onda avsikter. Det är exempelvis tänkbart att man utifrån samma säkerhetsperspektiv begränsar barnets självbestämmanderätt för att man uppfattar att vissa situationer som farliga men som kanske i verkligheten inte är det. Exempel på det skulle kunna vara att man som stödassistent uppfattar brukare som hen ger stöd till åter för fort och

bestämmer då att brukaren inte klarar av att äta själv och behöver istället bli matad. Det är troligt att tänka att en sådan begränsning av självbestämmanderätten är ett maktövergrepp (Skau 2018, s.56).

Vi kan utifrån detta konstatera att stödassistenternas anser att självbestämmanderätt är viktigt och att det ska ske i stor grad med generella grundantaganden. Flera informanter angav att till vilken grad självbestämmande kunde ske behöver formas efter den individuella behov och funktionsgrad. I de säkra situationer var det enhetligt att barn har rätt till självbestämmande men när barnets välmående kan fara illa blev självbestämmanderätten begränsad.

6.3 Val av handling

På frågan om självbestämmanderätten eller barnets bästa väger tyngst svarade Albin såhär:

Jag tycker mycket att det är från situation till situationen det är inte den ena som alltid trumfar den andra.

Denna utsaga är i linje med att det inte finns några självklara handlingar när det kommer till situationer där barnets bästa och självbestämmanderätten strider mot varandra. Men utgångspunkten för alla var att det är ett av stödassistenternas ansvar att inte barnet försätts i farliga situationer eller att hälsan kommer till skada. Informanterna motiverade på olika sätt hur man behöver först och främst förstå att det är barn som de arbetar med och barn behöver vägledning för att inte komma till skada. Följaktligen kunde de se att eftersom de är barn med en funktionsvariation så riskerar de att ha önsknings och välja att agera på vis som kan försätta dem i direkt fara. Därför behöver de vara där för att förebygga, skydda eller bruka tvång. Stödassistenternas resonemang liknar det som Westerhäll poängterar att dessa barn rätt till liv och utveckling och då kan man inte hantera barnen som fria individer fullt ut, det är de vuxnas ansvar att barnen inte själva utsätter sig för fara (Westerhäll 2016, s.96).

Vidare förklarar majoriteten av informanterna på olika sätt att innan de väljer en aktion så behöver de på olika sätt för sig själva "*motivera*", "*rättfärdiga*" eller använda sig av "*snabb överslagsräkning*" för att besluta sig för en handling eller ej. Aspekter som de resonerade kring handlade till stor del om situationen brukaren är i och hur de uppfattade barnets

förmåga till att besluta själv. Här skiljde sig de olika informanterna sig åt. Josef uttryckte sig såhär:

Vi har som professionella inom LSS en uppfostrandemetod. Till exempel att man måste äta grönsaker för det är nyttigt. Men egentligen det spelar ingen roll, någon gång kanske lär man sig det men kanske gör man det inte. Man behöver se helheten och inte fastna i tanken det inte är nyttigt eller att det inte lämpligt. Ett annat exempel är ifall ett barn tar av sig kläderna på en offentlig plats, det är olämpligt men vad ska man göra.

Samtidigt beskrev Johan att det finns en vardag som personalen behöver "*intensivt pusha igenom*", och att det då kunde handla om saker som duschning, mat och tandborstning. Johan fortsätter med att uttrycka:

Eller om barnet gör saker som inte är socialt acceptabelt såsom att öppna husdörrar då har jag fått springa och ställa mig i vägen och flytta på brukaren.

Det finns alltså olika uppfattningar hos informanterna för när en stödassistent upplever att hen bör bestämma åt barnet eller ej, trots att båda hade även uttryckt att barnet ska få bestämma själv så länge hen ej kommer till skada. Deras respektive utsagor har två olika präglar kring vad som är deras ansvar som stödassistent och inte. Josef menade att om barnet gör något socialt olämpligt såsom att ta av sig kläderna så kan man inte tvinga på barnet kläderna. Samtidigt som Johan menade om barnet gör något socialt otillåtet såsom att öppna en främlings dörr så är det hans ansvar att stoppa en sådan handling.

Trots att Josef och Johan arbetar utifrån samma ramar främst i form av LSS-lagen så blev resultatet att de hade två olika uppfattningar vad som är en situation där barnet kommer till skada, som följaktligen leder till två olika handlingar. Ett sådant här resultat kan förklaras genom Svensson et al (2021) redogörelse om handlingsutrymme. Ett handlingsutrymmets ramar sätts först av organisationen, lagar, rutiner och kultur (Svensson, Johnsson & Laanemets 2021, s.61). För stödassistenterna som vi intervjuade är exempelvis barnens rätt till liv och utveckling, och att ej komma till skada en sådan ram av handlingsutrymme. Svensson et al fortsätter sedan att förklara att handlingsutrymmet också sätts av den professionella själv, i samspelet med sin brukare. Den professionellas värderingar, kunskaper

och uppfattning av brukaren som hen möter kommer också för en själv sätta vissa ramar för hur man upplever sitt handlingsutrymme, och vilka handlingar man kommer välja att agera efter (Svensson, Johnsson & Laanemets 2021, s. 64-65). För att dra en slutsats av det kan man hävda att stödassistenter som arbetar med barn inom LSS har möjlighet att begå olika handlingar och ta olika beslut trots att de arbetar utifrån samma lagar och regler. Eftersom handlingsutrymmet som sätts organisatoriskt kräver att någon tolkar den så kommer det leda till att stödassistenterna många gånger tolkar den olika. Därtill inom det tolkade handlingsutrymmet kommer stödassistenterna välja olika beslut och resonera annorlunda från varandra till följd av aspekter såsom vilka värderingar och kunskaper man har.

För att bygga på Svensson et al resonemang om handlingsutrymme, så bestäms ens tolkning av handlingsutrymme och värderingar som resulterar i en viss handling av olika aspekter. Bland annat som Blennberger (2013) redogör i sin handlingsetik att man inom hjälpande yrken behöver göra etiska överväganden innan man beslutar sig för en handling. Man behöver resonera kring vad är rätt och fel med att utföra en eller en annan handling, och även förutse konsekvenserna av en viss handling och värdera konsekvenserna (Blennberger 2013, s.91). Det är troligt att ens etiska överväganden skiljer sig från någon annans, vilket är med och påverkar att en stödassistentens handlingar skiljer sig från en annans. En annan aspekt som man som stödassistent behöver resonera kring är vilket förtroende man har till barnets förmåga till att bestämma själv. Kristina Engwall et al (2019) skrev att hindrena för att ett barn ska kunna vara delaktig i beslut som rör barnet själv påverkas inte enbart på barnets funktionsvariation utan även av personalen förtroende till barnet och uppfattning av barnet och hens förmågor (Kristina Engwall et al 2019, s. 1033). Även här är det tänkbart att olika stödassistenter kan ha olika uppfattningar av barnet och barnets förmågor till att bestämma själv. Det samma gäller det som Westerhäll (2016) redogjorde när det kommer till att värdera barnets mognadsgrad. I Sverige finns det ingen åldersgräns för när ett barn kan få bestämma själv eller inte. Utan ett barns åsikt ska tillmätas betydelse utifrån både ålder och mognadsgrad, vilket avgörs hur pass väl man kan ta emot relevant information och förutse konsekvenser (Westerhäll 2016, s. 104-105). Även här är det inget entydigt svar och resulterar i och med det största säkerhet till olika bedömningar beroende på vem som gör den.

Från detta kan vi dra slutsatserna att stödassistenterna anser att självbestämmanderätten bör respekteras till den yttre gräns då barnet kommer till skada. När barnets hälsa hotas då bör man övergå till att agera efter barnets bästa i form av att hindra dem att skadas. I

övervägandet mellan att agera efter barnets bästa respektive självbestämmanderätten tog informanterna i beräkning sådant som barnets förmåga till att ta goda beslut, situationen barnet är i, vad är mest gynnsamt för barnet och konsekvenserna av ett visst beslut.

6.4 Tillvägagångssätt

Informanterna förklarade att det fanns olika tillvägagångssätt att i samspel med brukarna möta situationer där självbestämmanderätten och barnets bästa krockar. De menade att många gånger finns det sätt där man kan undvika att inskränka självbestämmanderätten samtidigt som man inte heller går emot barnets bästa, även ifall det är en svår situation. Informanterna talade om olika metoder för att hantera sådana svåra situationer. Men utgångspunkten för flera av dem var att man som stödassistent har makt. Josef uttryckte sig såhär:

Om barnen inte hade trott att vi har makt så hade de struntat i vad vi säger.

Ifall de inte hade haft den maktställning som de har i mötet med barnen de arbetar med så hade inte någon metod fungerat. Makt för dem var inte bara ett direkt maktutövande som tvång. Enligt deras redogörelser används makten ofta på andra vis, som är mer subtila. Informanternas syn på makt stämmer väl överens med det som Skau (2018) menar att makten som naturligt finns mellan professionell och stöd-användare är en grundförutsättning för att den professionella ska kunna genomföra den hjälp som hen önskar att genomföra. För den professionella är inte makten något som hen har tagit, utan den sker naturligt på grund av sammanhanget. (Skau 2018, s.32 & 56).

För att fortsätta med hur informanterna resonerade kring hur de faktiskt går tillväga när de möter situationer där självbestämmanderätten och barnets bästa krockar är att de till en början försöker undvika att situationen ens uppstår. Josef uttryckte sig såhär:

Men när vi inte hjälper att skapa en förutsägbarhet för barnen då tappar vi chansen att komma överens. För när vi vuxna inte är tydliga med vad vi förväntar oss eller vi kanske har en bild över vad barnet ska göra under dagen men barnet har ingen aning, då uppstår krocken. Det händer ofta att det krockar så för att kommunikationen brister och man går i parallella spår.

För att skapa en förutsägbarhet åt barnen använder sig stödassistenterna på verksamheterna tydliggörande hjälpmedel såsom bilder och scheman åt barnen så de vet vad som ska ske. På dessa scheman finns det även möjlighet till att göra val. Informanterna uttryckte att genom denna metod så kan man många gånger undvika situationer där man behöver besluta ifall barnet ska få bestämma själv eller om man ska bestämma åt barnet utifrån barnets bästa.

För att skapa en förutsägbarhet åt barnen så lyfte även informanterna vikten av att verksamheten är strukturerad och att det finns tydliga rutiner man arbetar utifrån. Det görs enligt Leif genom att:

Alla pratar med varandra och tar upp det på ett möte så att alla gör på samma sätt. Är det något som sker i stunden så är det också viktigt att personalen pratar om det på plats.

Att verksamheten är strukturerad genom att exempelvis alla i arbetslaget arbetar efter samma rutiner är viktigt påtalar även Josef, eftersom då ökar man sannolikheten att barnen alltid vet vad de ska göra. Då kommer risken för att barnet exempelvis skulle vägra att gå till skolan, vägra äta eller vägra duscha att minska, menar han.

Precis som vissa av informanterna uttryckte att det är viktigt att skapa en förutsägbar vardag för barnen skriver Wallin et al (2021) att det är viktigt att verksamheterna där barnen tar stöd av är strukturerad på så vis att det för dem finns hög grad av förutsägbarhet för dem eftersom de har svårt att själva skapa en välfungerande vardag. Barnen som är berättigade stöd av LSS har ofta svårt med flexibilitet och förändringar till följd av sin funktionsvariation och behöver därför stöd från stödassistenterna att skapa tydliga rutiner som används konsekvent (Pontus Wallin et al 2021, s.253-254). Flera informanter menade att en god struktur skapas till stor del på organisatorisk nivå genom att det bestäms kollektivt genom att man diskuterar inom kollegiet och att man får ta del av utbildningar kring barnens behov.

Josef uttryckte även att det inte nödvändigtvis behöver vara så att barnet ej har förstått stödassistentens planering och förväntan. Det kan också vara så att stödassistenten inte har förstått vad barnet vill och försöker uttrycka med sina handlingar och beslut. Exempelvis om ett barn matvägrar så kan det vara så att barnet inte gillar maten eller inte är hungrig. Men det

kan också vara så att barnet protesterar mot personalen, försöker uppmärksamma att hen inte mår bra, eller försöker ta kontroll över sitt liv och använder maten som något hen kan kontrollera genom att bestämma vad och när hen ska äta, påtalade Josef. Josef fortsatte, som även Skau (2018) påpekar, att man behöver förstå sammanhanget och de bakomliggande orsakerna till beteendet (Skau 2018, s.58). Josef förklarade att det är viktigt att man samtalar på arbetsplatsen även om sådant här, vilket de andra informanterna också berättade sker genom mötena man har om brukarna på arbetsplatsen.

Det uppstår dock tillfällen där personalen inte har möjlighet till eller misslyckas med att förhindra att barnet bestämmer sig för att utföra handlingar som kan vara riskfylld för hen. Som stödassistenten hamnar man då i en situation där man behöver aktivt göra något för att undvika att barnet kommer till skada. Tillvägagångssätt som informanterna berättade att de använde sig av då var antingen att kompromissa med brukaren, motivera brukaren eller bruka tvång. Att bruka tvång menade de flesta informanterna är ett misslyckande eftersom det är en sista utväg och många gånger kan man undvika att hamna i en situation där tvång behöver användas. Ett exempel på när man kompromissar med brukaren är när en brukare vägrar ta på sig jacka fastän man ska gå ut och det är kallt ute, då kan man försöka kompromissa genom att låta brukaren gå ut utan jacka men att hen måste ta med jackan. Att försöka motivera brukaren att besluta ett visst val innebär att man resonerar och försöker diskutera med brukaren att göra ett visst val. Att motivera brukaren menade majoriteten av informanterna kunde vara svårt eftersom barnen de arbetar med ofta har kommunikationssvårigheter och svårt för att ändra sig.

7. Avslutande diskussion

Syftet med studien var att undersöka hur stödassistenter resonerade kring barnets bästa, självbestämmanderätten och hur de hanterar situationer där dessa två principer konkurrerar med varandra. Vad vi har kunnat se är att problematiken vi har belyst innehåller många nyanser. I det här kapitlet ska vi först sammanfatta våra slutsatser från föregående kapitel och svara på våra frågeställningar. Sedan ska vi vidare diskutera kring de resultat vi har fått fram.

7.1 Resultat

Stödassistenternas uppfattning kring barnets bästa och självbestämmanderätt varierar till viss grad från individ till individ men det finns en generell konsensus kring de båda begreppen. Den generella uppfattningen kring begreppen är även i linje med den forskning som finns kring ämnena. Alla stödassistenter vi intervjuat anser att de båda begreppen är viktiga i det vardagliga arbetet och de arbetar dagligen för att tillgodose sina brukare de rättigheter de har. Flera stödassistenter angav att det inte i alla situationer var möjligt att fullt ut berättiga självbestämmanderätt och barnets bästa. De är medvetna om detta problem och de har vissa tillvägagångssätt för att hantera problematiken. Det är dock svårt för dem att undvika att aldrig hamna i situationer där självbestämmanderätten och barnets bästa krockar. När de ska hantera problematiken finns de flera saker att beakta såsom begreppens innebörd, barnets förmågor, de etiska konsekvenserna av ett visst val och makten de besitter. Att hantera denna problematik kan innebära olika beslut beroende på vilken stödassistent det är, utan att man kan alla gånger peka på att den har gjort rätt och den andra har gjort fel. Detta är eftersom det finns ett stort handlingsutrymme för stödassistenterna i sitt arbete och exempelvis etiska överväganden och värderande av ett barns förmågor kommer naturligt leda till olika resonemang.

7.2 Diskussion

Vi har under tiden som vi undersökt hur stödassistenter resonerar kring barnets bästa och självbestämmanderätten upplevt att lagarna och riktlinjer som stödassistenterna arbetar efter många gånger är öppna för tolkningar och i vissa fall upplevs som tvetydiga. Vi har tidigare nämnt i studien exempel på hur paragraferna i LSS (1993:387) som rör självbestämmanderätt och barnets bästa inte sätter konkreta ramar för hur stödassistenterna ska utföra sitt arbete.

Exempelvis, som barnombudsmannen skriver finns det inte någon entydig tolkning av vad barnets bästa är (Barnombudsmannen 2018, s.1). Ett annat exempel är att i paragraf 6 § i LSS (1993:387) står det att verksamheten barnet tar stöd av ska vara grundad på respekt för barnets självbestämmanderätt. Samtidigt skriver socialstyrelsen som riktlinjer att använda sig av inom LSS, att barn som tar stöd av LSS har rätt till att vara delaktig i beslut som rör barnet och vara med och bestämma snarare än att själv ha makten till att faktiskt bestämma (Socialstyrelsen 2020, s.30). Det kanske är en liten skillnad i praktiken, men faktum kvarstår att som Susanne Larsson skrev finns det en skillnad på delaktighet och självbestämmande. Om du har rätt till självbestämmande har du mer makt än om du har rätt till delaktighet (Susanne Larsson 2021, s. 19). Dessa exempel visar på hur lagarna och riktlinjerna inom LSS är öppna för tolkning inom vissa ramar. Det i sig kan man välja att se på som att lagarna och riktlinjerna är oklara och förvirrande som gör det svårt att veta hur man agerar rätt som stödassistent. Eller kan man se på lagarna och riktlinjerna som flexibla som möjliggör att stödassistenten får använda sin expertis och erfarenheter till att ta goda beslut i situationer som är svåra. Oavsett vad, utifrån Kerstin Svenssons et al (2021) teori om handlingsutrymme så kan man hävda att det finns ett stort handlingsutrymme som är satt organisatoriskt för stödassistenter inom LSS. Faktumet att det finns ett omfattande utrymme för olika tolkningar inom lagrummet och riktlinjerna inom LSS upplever vi har till stor del påverkat vårt resultat. Vårt resultat innehar i olika stor utsträckning variationer från informant till informant och även från det kunskapsläge vi utgick ifrån. Från dessa olika resultat kan man inte med fullständig säkerhet peka på att ett resultat är rätt och ett annat är fel. Det i sig är också en anledning till varför vi har tyckt att det problemet vi har valt att undersöka har varit oerhört intressant. Vår upplevelse är att det har varit värt att studera ämnet för att vidare kunna sprida kunskap om ämnet och även utveckla resonemangen kring barn och LSS.

7.3 Vidare forskning

LSS är ett väldigt brett område med många olika intressanta områden. De delar som vi stött på under denna uppsats som vi finner intressanta att vidare granska är, vad det medför att stödassistenter är ett yrke som inte kräver någon specifik utbildning efter gymnasiet. Även intressant hade varit att göra en uppföljande observationsstudie för att både vidare identifiera situationer och handlingssätt där barnets bästa och barnets rätt till självbestämmande krockar och då se hur stödassistenter agerar. En observationsstudie hade då även kunnat sträva efter

att ta reda på ifall den empiri vi samlat in är sanningsenlig och ifall stödassistenterna agerar efter vad de sa i vår studie.

Även liknande studier fast med andra teoretiska perspektiv hade varit intressanta områden att undersöka. Makt, etik och handlingsutrymme som var delar av våra teoretiska utgångspunkter är centrala delar av det omsorgsarbete och sociala arbete som stödassistenter utför. En annan sådan central del inom omsorgsarbete och socialt arbete är brukarperspektiv. Det hade varit intressant att se brukarperspektiv som teoretisk utgångspunkt och vad det hade kunnat tillföra till denna eller en liknande studie. Då hade fokuset hamnat i större utsträckning på barnen som är kärnan till det vi vill undersöka. Eftersom dessa barns talan ofta försummas och glöms bort hade det varit intressant hur man hade kunnat höja dem genom att ha brukarperspektiv som teoretisk utgångspunkt.

Referenslista

Ahrne, Göran, Peter Svensson (2022) Handbok i kvalitativa metoder. I: Göran Ahrne & Peter Svensson (red.). *Kvalitativa metoder i samhällsvetenskapen*. Tredje upplagan. Stockholm: Liber

Ahrne, Göran, Peter Svensson (2022) Handbok i kvalitativa metoder. I: Göran Ahrne & Peter Svensson (red.). *Att designa ett kvalitativt forskningsprojekt*. Tredje upplagan. Stockholm: Liber

Ahrne, Göran, Ulla Eriksson-Zetterquist(2022) Handbok i kvalitativa metoder. I: Göran Ahrne & Peter Svensson (red.).*Intervjuer*. Tredje upplagan. Stockholm: Liber

Arabiah, A.H. (2021) *Self-determination in Male Children with Intellectual Disabilities: Perceptions of Parents from Saudi Arabia, Research in Developmental Disabilities*,

Barnombudsmannen (2018) *Prövning av barnets bästa Ett stödmaterial för beslutsfattare och tjänstepersoner*

https://www.barnombudsmannen.se/contentassets/064db24346a24faaac9f97462a60abce/provning-av-barnets-basta---slutversion-25-september-2018_ksf_2.pdf [Hämtat:2022-11-09]

Berglund, Hans. (1995) *Handlingsteori och mänskliga relationer*. Stockholm: Natur och kultur

Blennberger, Erik. (2013) *Bemötandets etik*. Första upplagan. Lund: Studentlitteratur

Block, Martin, Diane Whaley, Moira Johnsson & Joann Judge. (2022) ‘Utilizing Self-Determination Theory to Promote Physical Activity in Individuals with Autism Spectrum Disorder’, *Palaestra*, 36(3), pp. 52–57

Bryman, Alan. (2018) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Tredje upplagan. Stockholm: Liber.

Dowling, Sandra, Val Williams ,Joe Webb, Marina Gall & Deborah Worrall (2019) *Managing Relational Autonomy in Interactions: People with Intellectual Disabilities*, *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 32(5), pp. 1058–1066.

Engwall, Kristina, Francesca Östberg , Gunnel Andersson, Tomas Bons och Åsa Bringlöv (2019) *Children with disabilities in Swedish child welfare – a differentiating and disabling practice*, *European journal of social work*, vol 22, pp 1027-1037’

Franklin, Anita, Patricia Sloper (2006). *Participation of Disabled Children and Young People in Decision Making Within Social Services Departments: A Survey of Current and Recent Activities in England*. *British Journal of Social Work* 36, 723–741

Järvinen, Margaretha (2013) Ett maktperspektiv på mötet mellan klient och system I: Hans Swärd (red.) *Perspektiv på sociala problem*. Andra upplagan. Författarna och Natur & Kultur: Stockholm

Lenard, Carina (2020), *Bemötande av personer med funktionsnedsättning - Översikt*.
<https://www.varhandboken.se/arbetsatt-och-ansvar/bemotande-i-var-d-och-omsorg/bemotan-de-av-personer-med-funktionsnedsattning/oversikt/>. [Hämtat: 2022-11-28]

Lill Hultman et al. (2019) *Elusive Participation – Social Workers' Experience of the Participation of Children with Disabilities in LSS Assessments*, *Scandinavian Journal of Disability Research*, 21(1)

Lind, Rolf (2020). *Vidga vetandet: teori, metod och argumentation i samhällsvetenskapliga undersökningar*. Andra upplagan. Lund: Studentlitteratur

Lotta Westerhäll, L. 1944 (2016) *Barnets bästa vid psykiatrisk tvångsvård - exemplet anorexia nervosa*. *Förvaltningsrättslig Tidskrift*, 79(1), pp. 91–139

Modéen, Mattias (2021) *Handikappad eller funktionsnedsatt? Så ska du tänka*.
<https://www.sttidningen.se/nyheter/tj%C3%B6rn/handikappad-eller-funktionsnedsatt-s%C3%A5-ska-du-t%C3%A4nka-1.50618175>. [Hämtat: 2022-11-20]

Sălceanu, Claudia, Lucia Lăcătuș (2022) *Social Skills, Autonomy and Communication in Children with Autism*, *Technium Social Sciences Journal*, 30, pp. 442–456.

Salt, Emily. Andrew Jahoda. (2020) *Comparing Everyday Autonomy and Adult Identity in Young People with and without Intellectual Disabilities*. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 33(6), pp. 1318–1327

Skau, Greta Marie (2007). *Mellan makt och hjälp: [om det flertydiga förhållandet mellan klient och hjälpare]*. Tredje upplagan. Stockholm: Liber

Socialstyrelsen (2020) *Stöd till barn och unga med funktionsnedsättning*
<https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/handbocker/2020-10-7018.pdf> [Hämtat:2022/11/03]

Socialstyrelsen 2022 *Publikation om statistik kring LSS*
<https://www.socialstyrelsen.se/statistik-och-data/statistik/alla-statistikammen/personer-med-funktionsnedsattning/> [Hämtat 21/11-22]

Sundström, Lena, Nils Hanson, David Lindahl (2020) *Personal vittnar om inläsningar på LSS-boende: "De är inga djur"*.
<https://www.svt.se/nyheter/granskning/ug/personal-vittnar-om-inlasningar-pa-lss-boende-de-ar-inga-djur>. [Hämtat: 2022-12-02]

Larsson, Susanne (2021) *Självbestämmande i LSS. En villkorad rättighet för personer med intellektuell funktionsnedsättning*

<https://esh.diva-portal.org/smash/get/diva2:1543060/FULLTEXT03.pdf>

[Hämtat: 2022-12-06]

Rennstam, Jens & Wästerfors, David (2015). Från stoff till studie om analysarbete i kvalitativ forskning. Johanneshov: MTM

Svensson, Kerstin, Johnsson, Eva & Laanemets, Leili (2021). *Handlingsutrymme: utmaningar i socialt arbete*. Andra upplagan. Stockholm: Natur & Kultur

Svensson, Peter & David Wästerfors (2022) Handbok i kvalitativa metoder. I: Göran Ahrne & Peter Svensson (red.). *Om samhällsvetenskapens natur*. Tredje upplagan. Stockholm: Liber

Tomaszewski, B., Klinger, L.G. and Pugliese, C.E. (2022) *Self-Determination in Autistic Transition-Aged Youth without Intellectual Disability*. *Journal of Autism & Developmental Disorders*, 52(9), pp. 4067–4078

Vaucher, Cudré-Mauroux, Genevieve Piérart. (2021) *Perceptions and understandings of self-determination in the context of relationships between people with intellectual disabilities and social care professionals*, *International Journal of Developmental Disabilities*, 67(2), pp. 121–130.

Wallin, Pontus *et al.* (2021) *Exploring Co-production in Residences with Special Services for Children and Adolescents with Intellectual Disability in Sweden*. *Scandinavian Journal of Disability Research*. 23(1), pp. 247–259

Westerhäll, Vahlne Lotta, (2016) *Barnets bästa vid psykiatrisk tvångsvård - exemplet anorexia nervosa*. Förvaltningsrättslig tidskrift. Nummer 2016 1: 92-139

Samtyckesblankett

Syftet med denna studie är att undersöka hur stödassistenter arbetar med självbestämmanderätt och barnets bästa. Sedan vill vi därtill utreda hur personalen resonerar kring hur man bör gå tillväga när självbestämmanderätten och barnets bästa strider mot varandra.

Du som deltar i detta kommer att anonymiseras och materialet vi samlar in kommer enbart att användas till denna studie. Du har när som helst rätt att avsluta intervjun samt att inte svara på ställda frågor utan att behöva ge någon anledning.

Min underskrift nedan betyder att jag väljer att delta i studien och godkänner att Lunds universitet behandlar mina personuppgifter i enlighet med gällande dataskyddslagstiftning och lämnad information.

.....
Signatur

.....
Namnförtydligande

.....
Ort och datum

Kontaktuppgifter

Christian Pupp
Christian.pupp@hotmail.com
+46708804452

Rasmus Rosdahl
Rasselfc@gmail.com
+46703133907

Intervjuguide

Temafrågor

Tema 1 - Barnets bästa

- **Vad är din förståelse av barnets bästa? Hur tolkar du det? Varför är de viktigt?**
- Hur arbetar ni med/ diskuterar ni barnets bästa på din arbetsplats?
- Hur arbetar ni praktiskt för att uppnå barnet bästa

tema 2 - självbestämmanderätt

- **Vad är din förståelse av självbestämmanderätt på din arbetsplats? Hur tolkar du det? Varför är de viktigt?**
- Finns det tillfällen du upplever att man ej bör låta barnet själv bestämma? Vilka situationer och varför isåfall?
- Hur underlättar du/ni på arbetsplatsen kommunikationen med att låta brukarna föra fram sin vilja?
- Hur gör ni för att underlätta barnens rätt till att utagera självbestämmande?
 - Hur ser ni på barnens förmåga att själva bestämma?

tema 3 - Krockar de?

- **Upplever du att det förekommer att de två handlingssätten krockar? Isåfall hur?**
- Finns det någon tydlig skiljelinje när barnet får bestämma själv och när barnet inte får bestämma själv?
- Hade ni agerat annorlunda om det hade varit en vuxen person?

Tema 4 - Hur ser det ut i Praktiken? Egen uppfattning

- **Om detta dilemma förekommer, hur tar det sig isåfall i uttryck?**
- Hur resonerar ni/du kring hur man ska isåfall gå tillväga?
- Är det något som diskuteras på din arbetsplats hur man ska arbeta utifrån barnets bästa kontra självbestämmanderätten?
- Har du fått någon undervisning eller motsvarande kring hur ni ska arbeta med era brukare?

- Spelar det roll vilken ålder och till vilken grad barnet är lågfungerande/högfungerande för hur man går tillväga när dilemman skulle uppstå?

(Tema 3 och 4)

- **Om nej på tema 3, ersätt tema 3 och 4 med dessa frågor**
- Är det något du/ni har reflekterat över skulle kunna förekomma?
- Finns det tydliga riktlinjer som ni arbetar utefter för att undvika de situationerna?
- Är det något som diskuteras på din arbetsplats hur man ska arbeta utifrån barnets bästa kontra självbestämmanderätten?